

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Role bývalých koloniálních mocností při řešení krizí ve
Rwandě a Somálsku v 90. letech**

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ
PRAHA

Alžběta Dunajová

Konzultant: Doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně, uvedla jsem v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala a v textu řádně vyznačila jejich použití.

V Praze 19. května 2006

.....
Alžběta Dunajová

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Doc. PhDr. Běla Plechanovové, CSc. za její laskavé vedení a veškeré komentáře a připomínky k této práci.

Seznam použitých zkratk:

MRND – Mouvement Revolutionaire Nationale pour le Developpement

OAU – Organization for African Unity, Organizace africké jednoty

OSN – Organizace spojených národů

PARMEHUTU - Parti du mouvement de l'émancipation des Bahutu

PDD – Presidential Decision Directive

RPF – Rwandan Patriotic Front

RTL – Radio Télévision Libre des Mille Collines

UN – United Nations

UNAMIR – United Nations Assistance Mission for Rwanda

UNITAF – United Nations International Task Force

UNOSOM – United Nations Operation in Somalia

Úvod	2
1. Somálsko	
1.1 Historie.....	4
1.2 Krize.....	8
1.3 Angažmá USA.....	13
1.4 Role Itálie.....	16
2. Rwanda	
2.1 Historie.....	19
2.2 Genocida.....	23
2.3 Odpověď světa.....	26
2.4 Role Belgie.....	29
2.5 Reakce Francie.....	32
2.6 Postoj USA.....	36
3. Srovnání	39
3.1 Charakter krizí.....	39
3.2 Reakce mezinárodního společenství.....	41
3.3 Odpověď vybraných států.....	42
Závěr	45

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat dvěma krizemi 90. let, v Somálsku 1992 a ve Rwandě 1994, s důrazem na postoj západních zemí, které měly výraznější vliv na historický vývoj těchto afrických států. Téma jsem si vybrala proto, že obě události jsou si v jistých ohledech podobné. Představují nový druh výzvy, která před mezinárodním společenstvím po skončení studené války vyvstala. Obě vyvolaly značnou pozornost, byly často srovnávány a v obou případech byl zásah mezinárodního společenství považován za problematický.

Cílem práce je ověřit hypotézu, zda státy, které jsou s uvedenými africkými zeměmi spojeny z období kolonialismu měly větší tendence v zemi zasáhnout, případně že zasáhly výrazněji či účinněji než ostatní.

Práce je členěna do tří hlavních částí, z nichž první je věnována vývoji v Somálsku a druhá popisu událostí ve Rwandě. Každá z nich je členěna do podkapitol, z nichž první se věnuje vybraným tématům z historie země, které potenciálně měly vliv na pozdější krizi – např. struktura obyvatelstva, způsob koloniální správy, cesta k získání nezávislosti, strategický význam v době studené války apod. Další se zaměřuje na popis samotné krize a reakce mezinárodního společenství na ni. V případě Rwandy je posledně jmenované části věnována samostatná podkapitola, neboť popis genocidy je poměrně rozsáhlý. Poslední podkapitoly se zaměřují na role jednotlivých vybraných zemí, tedy Spojených států, Itálie, Belgie a Francie. Třetí kapitola obsahuje srovnání charakteru obou krizí, zhodnocení reakce světa i západních aktérů a srovnání postojů států, které zasahovaly z pozice bývalé koloniální mocnosti na jedné straně s tzv. „vnějšími mocnostmi“ na straně druhé.

Pro první dvě části práce jsem použila historicko-analytickou metodu, která nejlépe odpovídá účelu, za nímž jsou psány - popis historických událostí a jejich rozbor zde slouží jako východisko pro srovnání v poslední kapitole, kde je použit komparativní přístup.

Struktura práce se oproti původnímu záměru v projektu poněkud liší. Je pozměněno členění kapitol, aby byla zachována jejich logická struktura a provázanost podkapitol. V kapitole, která se zabývá Rwandou byla

vypuštěna část, která měla analyzovat působení Německa z důvodu nedostupnosti relevantních zdrojů. Z téhož důvodu není popsána role Velké Británie v Somálsku. Chybí i část, která se měla týkat francouzského postoje v somálské krizi, protože bývalé Francouzské Somálsko se od skončení druhé světové války vyvíjelo ve zcela odlišném rámci než část náležející Británii a Itálii. Poslední kapitola je kvůli větší přehlednosti výsledků srovnání dále rozčleněna. Změny doznala i zamýšlená hypotéza, protože určit pouze na základě historické části, které ze zemí byly v oblasti více zainteresované, není možné.

O obou zemích je k dispozici řada odborných článků a materiálů na internetu, monografie jsou méně dostupné, protože jsou vydávány především v zahraničí. Zdrojem, který poskytoval nejvíce informací o Rwandě byla monografie Alison Des Forges *Leave None to Tell the Story*, zveřejněná na internetových stránkách Human Rights Watch. V případě Somálska je sice dobře zdokumentována role Spojených států, ale informace o Itálii byly (s výjimkou koloniálního období) velmi skromné. Z pochopitelných důvodů existuje také málo literatury, která by se podrobněji zabývala válkou klanů – o vývoji mimo hlavní město nejsou k dispozici téměř žádné informace. To je také důvodem, proč je část, zabývající se popisem krize ve Rwandě o něco rozsáhlejší.

1. Somálsko

1.1 Historie

Ačkoli se v mnoha zdrojích uvádí, že obyvatelstvo Somálska je homogenní, sdílí stejnou kulturu, jazyk, tradice a náboženství, není to docela pravda. Na severu země žili po dlouhou dobu kočovní pastevci, kteří se od zemědělců, obývajících jih lišili v oblasti jazyka, kultury i sociálních struktur. Během období kolonizace se k těmto rozdílům přidaly další, přenesené z Evropy, z nichž bylo úsilí o vznik centralizovaného státu asi tím nejhůře neseným, obzvlášť v severních oblastech země¹.

Od 17. až do 19. stol., kdy začaly koloniální výboje evropských států, bylo území dnešního Somálska formálně součástí Otomanské říše. Její správa však příliš nezasahovala do vnitřního vývoje země, omezila se na každoroční výběr poplatků a dosazení soudce, jež dohlížel na výklad islámského práva. V 80. letech 19. stol. začala o region projevovat zájem Velká Británie, která v něm po uzavření série smluv s místními kmenovými náčelníky roku 1887 ustavila protektorát – Britské Somálsko. Francouzští kolonisté se zhruba ve stejné době usadili o něco severněji, na území dnešního Džibutska, a v roce 1888 s Brity uzavřeli dohodu, jež vytyčovala hranici mezi jejich državami. Třetím státem, který držel nejrozlehlejší (ale nejméně strategicky významnou) část, byla Itálie².

Britové měli na dění v zemi malý zájem, území pro ně bylo významné hlavně z hlediska kontroly úžiny Bab al Mandeb a zásobování strategického Adenu. Nezasahovali tedy do zvyků, kultury či právního systému tamějších obyvatel, neinvestovali však ani do rozvoje země. Pro Francii byla jejich država důležitá zejména proto, že blokovala snahu Velké Británie postavit na východním pobřeží Afriky transkontinentální železnici. Jistý význam měly i zásoby uhlí. Italská kolonizace byla poměrně bezohledná, vnutila

¹ Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 115.

² Viz <http://www.answers.com/topic/history-of-somalia?method=22>.

Somálcům vlastní právní systém, který se od jejich tradičního diametrálně lišil, zakázala zvyky původní nomádské společnosti a transformovala strukturu ekonomiky tak, aby vyhovovala jejím potřebám. To vše vyvolávalo silný odpor obyvatel a ozbrojené střety povstalců s italskými jednotkami, které přetrvávaly až do 20. let 20. stol.³

Na začátku druhé světové války dobyla Britské Somálsko Itálie, Británie ho však v roce 1941 obratem získala zpět i s původně italským územím. Obě části pak prostřednictvím vojenské správy kontrolovala až do roku 1949. Tehdy bylo rozhodnuto, že se oblast Italského Somálska stane na deset let italským svěřeneckým územím a poté získá plnou nezávislost. V tomto období probíhaly rozsáhlé investice do infrastruktury, došlo k výraznému rozvoji ekonomiky země a vznikaly také první politické strany⁴.

Poté, co Britské i Italské Somálsko získaly nezávislost, spojily se 1. července 1960 pod názvem Somálská republika⁵ i přesto, že Britské Somálsko v referendu hlasovalo proti spojení obou zemí⁶. Francouzské Somálsko (oficiálně Francouzské Somálské Pobřeží – Côte Française des Somalis) se od druhé světové války, kdy vyhlásilo neutralitu, vyvíjelo odděleně od ostatních dvou. Jeho obyvatelé se rozhodli zachovat své vazby s Francií a nezávislost získali až v roce 1977 jako Džibutská republika⁷.

Ačkoli se po dosažení samostatnosti zdálo, že spojení dvou uvedených kolonií nebude příčinou větších problémů, brzy se začaly projevat odlišnosti obou částí země. Byly to zejména rozdíly v kulturní a jazykové oblasti⁸ a také v ekonomické úrovni, kdy byl jih ve srovnání se severní částí země daleko rozvinutější⁹. Citlivým tématem byl také Ogaden, který byl ještě dlouho zdrojem konfliktů se sousední Etiopií¹⁰. Vnitřní problémy se dále zvýraznily poté, co se k moci dostaly politické elity, jenž

³ Viz Prunier: Surviving without UN.

⁴ Viz http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia.

⁵ Nezávislost získaly 26. 6., respektive 1. 7. 1960, viz <http://www.answers.com/topic/history-of-somalia?method=22>.

⁶ Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 118.

⁷ Viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad20>.

⁸ Na severu se mluvilo anglicky, na jihu italsky a somálština tehdy neměla psanou podobu, viz http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia.

⁹ Viz [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+so0024\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+so0024)).

¹⁰ Podrobněji viz http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia.

usilovaly o zlepšení vztahů s Keňou a Etiopií. Nepřítelství k těmto státům, způsobené snahou Somálců o připojení jejich regionů se somálským obyvatelstvem, totiž fungovalo v první polovině 60. let v zemi jako jednotící prvek¹¹.

V této situaci, kdy západní země (zejména Spojené státy) podporovaly právě Keňu a Etiopii, se Somálsko obrátilo pro pomoc k Sovětskému svazu. Somálsko-sovětské vztahy, které se formovaly zhruba od poloviny 60. let, se ještě prohloubily poté, co se k moci ve vojenském puči 21. října 1969 dostal důstojník somálské armády Muhammad Siad Barre¹². Ten v zemi prosadil tvrdou marxistickou diktaturu. Zakázal činnost politických stran, rozpustil Národní shromáždění, suspendoval ústavu a změnil název státu na Somálskou demokratickou republiku. Přijal doktrínu vědeckého socialismu a ve jménu jednoty národa a jeho rozvoje potíral jakékoli tendence označované jako tribalismus, tedy jednání na základě tradiční klanové příslušnosti, která se vytvořila už v průběhu středověku¹³. Sám však toto nařízení porušoval, neboť politickou sféru ovládali členové tří nejvýznamnějších somálských klanů, zatímco příslušníci jiných z ní byli předem vyloučeni¹⁴. Jeho politika vycházela z nacionalistických pozic, podporoval iredentistická hnutí v okolních regionech a usiloval o sjednocení všech Somálců v jedné zemi¹⁵.

Vzhledem ke své strategicky významné poloze v blízkosti Rudého moře a Perského zálivu bylo Somálsko důležité i v době studené války. V době, kdy představovalo hrozbu Etiopii, tehdejšímu hlavnímu americkému spojenci v oblasti, spoléhalo na podporu Sovětského svazu. V roce 1975, po svržení císaře Haile Selassieho a nástupu pro-sovětské levicové skupiny pod vedením Mengistu Haile Merriama v Etiopii se však politika supervelmocí zcela obrací. Sovětský svaz dává přednost podpoře

¹¹ Viz Raděj, Tomáš: Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika. 2004, Roč. 28, č. 5, str. 8.

¹² Jeho úspěch pramenil z faktu, že nabídl řešení nejpálčivějších problémů, které zemi trápily. Byl to především ohromný počet politických stran v parlamentu, nedostatečný a nerovnoměrný stupeň rozvoje země a špatná dostupnost veřejných služeb. Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 118.

¹³ Viz http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia.

¹⁴ Viz Raděj, Tomáš: Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika. 2004, Roč. 28, č. 5, str. 8.

¹⁵ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history.

etiopského režimu, zatímco Spojené státy se obrací k Somálsku. Poskytují mu rozsáhlou finanční pomoc, ale ve vojenské oblasti se zdráhají zajít dál, než k zajištění jeho vnitřní bezpečnosti a nutné obrany¹⁶.

Siad Barre ve snaze využít nestabilní situace po vojenském puči zaútočí roku 1977 na Ogaden, ale Etiopie se s pomocí Sovětů a kubánských jednotek dokáže ubránit a získává region zpět. To vede k ohromnému přílivu tamějších Somálců do země, takže ekonomika země přežívá jen díky humanitární podpoře západu. Nespokojenost z prohrané války se projeví i v politické oblasti, kde začíná prudký nárůst opozičního hnutí, hlavně na severu země, který je nucen nést ekonomické důsledky porážky¹⁷. Siad Barre reaguje tvrdými represemi, vězněním, hromadnými popravami oponentů a kolektivními tresty celých klanů. Některé z nich reagují zakládáním ozbrojených skupin, které mají za cíl diktátorovo svržení¹⁸.

V té době se zvyšuje význam země pro Spojené státy. V souvislosti se sovětskou invazí do Afghánistánu se Američané obávali sovětských snah o proniknutí do oblasti Perského zálivu a na konci 70. let vyjednaly se Somálskem převzetí námořní a letecké základny v přístavu Berbera, která dříve patřila Sovětům. Během následující dekády, kdy se represe a zkorumpovanost režimu ještě prohloubily, se stala jeho vojenská podpora terčem kritiky ze strany ochránců lidských práv. Na konci 80. let byla ze strany Kongresu ukončena a Spojené státy se omezily pouze na humanitární a ekonomickou asistenci. Poté, co se jim podařilo umístit své jednotky určené pro boj v Kuvajtu na území Saudské Arábie a v dalších zemích přímo v Perském zálivu, ztratily zájem na podpoře somálského diktátora úplně¹⁹.

Během druhé poloviny 80. let bylo Somálsko čím dál víc zmítáno v boji klanů proti Siadu Barre²⁰. Na konci roku 1986 rozpoutaly jeho obávané Červené barety vlnu teroru a zastrasování obyvatelstva. Režim si také vyrovnával účty s celými klany, které se mu postavily. Prvním z nich

¹⁶ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history.

¹⁷ Viz Prunier, Gérard: Surviving without the UN.

¹⁸ Viz http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia. Podrobněji viz níže.

¹⁹ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history.

²⁰ Pro podrobnější informace k opozičním hnutím viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 119-120.

byl Majeerteen, jehož členové zastávaly důležité posty ve vládě. Dalším byl Isaaq, který ovládal hlavně sever země a cítil se režimem opomíjen. V obou případech nařídil Barre ničení klanových vodních zdrojů, zabavování dobytka, znásilňování žen a masakry, které stály život tisíce lidí. Osudným se mu však stal útok proti klanu Hawiye, jehož členové zastávali významná místa v administrativě a armádě a byli Barrem odsouváni na okraj, ačkoli ovládali jižní oblast země a hlavní město Mogadišo²¹.

Barreho spojenců bylo čím dál méně, což způsobovalo neustálé zhoršování ve všech oblastech života země. Na konci 80. let docházelo ke stále brutálnějším masakrům civilistů Červenými barety. Povstání na fotbalovém stadionu v červenci 1990 znamenalo pro Barreho první prohru po dvaceti letech vlády, která skončila v lednu následujícího roku²².

1.2 Krize

Po útěku Barreho do sousední Keni v lednu roku 1991 se v prostředí mocenského vakua naplno rozpoutala občanská válka. Jednotlivé klany a politicko-vojenské frakce se snažily ve vzájemném boji získat rozhodující podíl na moci, země se v absenci centrální autority rozpadla na území ovládaná jednotlivými veliteli, tzv. „warlords“. Nejhorší boje zuřily v Mogadišu, kde proti sobě stáli Muhammad Alí Mahdí a Muhammad Farah Aidid. Oba pocházeli ze stejného klanu. Aididovy síly měly největší podíl na vyhnání Barreho, ale Alí Mahdí se prohlásil prozatímním prezidentem a představil vládu složenou převážně z členů svého klanu²³.

Na přelomu let 1991-92, kdy boje vrcholily, postihlo zemi sucho, které bylo společně se špatnou úrodou příčinou obrovského hladomoru²⁴. Teprve ten, díky tzv. „CNN efektu“ přilákal k Somálsku pozornost mezinárodního společenství. Humanitární organizace, které v zemi i přes

²¹ Viz http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia.

²² Viz Raděj, Tomáš: Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika. 2004, Roč. 28, č. 5, str. 9.

²³ Viz Stevenson, Jonathan: Hope restored in Somalia? Foreign Policy, 1993, Issue 91, p. 145.

²⁴ Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 120. Počet obětí se odhaduje mezi 300-500 000, přičemž nejhorší situace byla na jihu země.

občanskou válku zůstaly²⁵, se sice snažily poskytovat obyvatelstvu pomoc, ale její distribuce byla takřka nemožná v situaci, kdy byla země ovládaná zneprátelenými frakcemi. Aby se dodávky dostaly na místo určení, bylo třeba některé z bojujících skupin zaplatit za ozbrojenou ochranu. Tato praxe situaci ještě zhoršovala, neboť podporovala válečnou ekonomiku a zabraňovala odzbrojení. Neexistence státních struktur a komplexní povaha krize byly dalšími faktory, které práci nevládních organizací velmi komplikovaly²⁶.

V březnu roku 1992 bylo Spojenými národy zprostředkováno příměří mezi Mahdíem a gen. Aididem. Ti souhlasili s vysláním malé skupiny vojenských pozorovatelů OSN, kteří měli dohlížet na dodržování příměří a bezpečného průjezdu konvojů s dodávkami pomoci²⁷. Do země byl jako zvláštní zástupce OSN vyslán Muhammad Sahnoun, který po schválení rezolucí Rady bezpečnosti č. 746 a 751 o vytvoření UNOSOM (United Nations Operation in Somalia)²⁸ mohl oficiálně hledat řešení krize. Navzdory kritice, které se mu dostávalo z newyorského ústředí za to, že jeho postup nepřinášel dost rychlé výsledky, byly jeho snahy relativně úspěšné. Věděl, že v prostředí neustále se měnících koalic jednotlivých vůdců může uspět jen pokud si zachová neutralitu a že k usmíření dojde pouze tehdy, bude-li dohoda zahrnovat všechny složky somálské společnosti, včetně tzv. „starších“, náboženských autorit, ženských organizací, intelektuálů apod²⁹. Bohužel na svou funkci rezignoval a byl nahrazen Ismatem Kittanim, loajálním úředníkem Spojených národů, který nicméně místním podmínkám příliš nerozuměl³⁰.

V srpnu 1992 rozhodl americký prezident George Bush o operaci Provide Relief. Ta měla vytvořit letecký most z Keni, který by bezpečně

²⁵ Z nejznámějších to byly např. Mezinárodní červený kříž, Save the Children Fund a Lékaři bez hranic. Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 120.

²⁶ Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 121.

²⁷ Viz Stevenson, Jonathan: Hope restored in Somalia? Foreign Policy, 1993, Issue 91, p. 145.

²⁸ Rezoluce byly přijaty 17. 3. a 24. 4. 1992, podrobnosti viz např. Humanitarian Crisis in Somalia. U.S. Department of State Dispatch, 1992, Vol. 3, Issue 50, p. 877.

²⁹ Viz Bariagaber, Assefaw: The United Nations and Somalia. An Examination of a Collective Clientelist Relationship, p. 168-9.

³⁰ Viz Stevenson, Jonathan: Hope restored in Somalia? Foreign Policy, 1993, Issue 91, p. 150.

přpravoval humanitární dodávky. Byla úspěšná v zajištění potravin pro okolí velkých somálských měst, kde letadla přistávala, ale bylo zřejmé, že v situaci, kdy týdně umíralo 5 000 lidí je tento způsob pomoci nedostatečný. Pro adekvátní zásobování byla nezbytně nutná pozemní operace s masivními dodávkami a vojenskou ochranou transportů, aby se nestaly kořistí některé z válčících frakcí³¹.

Ta se uskutečnila 3. prosince po přijetí rezoluce Rady bezpečnosti č. 794, která z převážně amerických jednotek vytvořila UNITAF (UN International Task Force)³². Operoval pod hlavičkou kapitoly 7 Charty OSN a jeho úkolem bylo zajistit bezpečné prostředí pro humanitární operace. V průběhu jeho působení se situace v Somálsku značně zlepšila, a to jak po stránce bezpečnostní, tak i humanitární. V průběhu několika týdnů byly dodávky jídla bez problémů distribuovány prakticky všude, kde jich bylo zapotřebí. Podle původního plánu byl UNITAF 1. května transformován rezolucí Rady bezpečnosti č. 814 na UNOSOM II (UN Operation in Somalia), americký kontingent byl zredukován³³ a mise byla pověřena odzbrojením somálských milicí a asistencí při obnovení státních struktur³⁴. Rezolucí 837 byl mandát mise změněn z udržování míru (*peace-keeping*) na akci k prosazení míru (*peace-enforcement*)³⁵.

Bohužel, ve vnímání jednotek OSN došlo k výraznému posunu - čistě záchranná mise v očích Somálců brzy ztratila svou nestrannost. To se projevilo obzvláště ve snahách o odzbrojení, které se u náčelníků jednotlivých frakcí setkávalo s tuhým odporem³⁶ a které bylo jednou z příčin útoku na pákistánské příslušníky mise 5. června 1993. Gen. Aidid, který byl za něj zodpovědný se cítil podveden ze strany UNOSOMu, když

³¹ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history.

³² Spojené státy přispěly 24 000 vojáků, 13 000 poskytly další státy. Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>.

³³ Zde se zdroje poněkud liší, Human Rights Watch uvádí 2 500, zatímco Gilkes 4000 mužů (From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent. Middle East Report, No. 185, p. 22.)

³⁴ Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>.

³⁵ Viz Gilkes, Patrick: From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent. Middle East Report, No. 185, Despots and Democrats Political Change in Arabia. Nov.-Dec. 1993, p. 22.

³⁶ Ahmed a Green zde poukazují na neefektivnost přístupu jednotek OSN, které se domnívaly, že je možné milice k odzbrojení donutit a dávají ho do kontrastu s postupem M. Sahnouna. Ten se o stejný cíl snažil s pomocí vyjednávání a programu „zbraně za potraviny“ (food-for-arms), které akceptovali vůdci frakcí i většina společnosti. Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1.p. 122.

jeho velení oznámilo úmysl kontrolovat jeho vojenské sklady, aniž by plánovalo podobné kontroly u ostatních velitelů³⁷. V měsících, které následovaly po tomto incidentu, se bezpečnostní situace rapidně zhoršila. UNOSOM byl vtažen do otevřeného konfliktu s gen. Aididem, přičemž na obou stranách docházelo k hrubým porušením lidských práv a zásad válečného práva³⁸.

Mírová operace se změnila v pronásledování Aidida. Američané, vedeni snahou o jeho dopadení, posílili svou posádku vysláním jednotek rychlého nasazení. Byli však už vnímáni jako jedna z bojujících frakcí a jejich angažmá vyústilo v masakr 3. října 1993, kdy bylo 18 mužů z oddílů Rangers, pátrajících v Mogadišu po skladech zbraní, zabito Aididovými milicemi. Tento incident, jehož obětí se stalo i několik stovek Somálců, vedl k zásadní revizi přístupu Spojených států i OSN³⁹. Došlo k posílení amerického kontingentu o několik tisíc mužů, bylo oznámeno datum jejich stažení (konec března 1994) a oficiální ukončení pátrání po Aididovi. Byla také zorganizována řada konferencí o usmíření a ekonomické rekonstrukci země⁴⁰.

Přes všechny snahy o urovnání konfliktu zůstávalo řešení stále v nedohlednu. Téměř okamžitě poté, co se změna americké politiky stala zřejmou, se v ulicích Mogadiša i na venkově opět začaly objevovat zbraně a ve střední a jižní části země s vlnou vracejících se uprchlíků začaly znovu problémy s nedostatkem jídla. Po roce snažení nebyl znatelný žádný posun k lepšímu. Na začátku března roku 1995 ze země stáhly i poslední jednotky OSN⁴¹.

Snahy o řešení krize se omezily převážně na globální úroveň. Regionální organizace, jejichž členem Somálsko bylo (např. Liga arabských států, Organizace islámské konference nebo OAU) se ve snahách o

³⁷ Viz Raděj, Tomáš: Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika. 2004, Roč. 28, č. 5, str. 10. V konfrontaci s Aididovými milicemi bylo usmrceno 24 pákistánských příslušníků mise.

³⁸ Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>. Během čtyř měsíců po smrti Pákistánců bylo podle odhadů Africa Watch zabito nejméně 500-600 Somálců a téměř 100 příslušníků UNOSOM.

³⁹ Svět byl tehdy šokován poté, co televize odvysílala záběry, na nichž bylo mrtvé tělo jednoho z vojáků vláčeno ulicemi. Viz Chamberlain, Elisabeth: Operation Restore Truth. Humanist, July/August 1994, Vol. 54, Iss. 4, p. 28.

⁴⁰ Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>.

⁴¹ Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>.

poskytnutí pomoci neangažovaly, v roce 1992 se sice podílely na organizaci několika mírových jednání, ty však nepřinesly žádné výsledky. Stranou zůstaly i ostatní africké země. Sousedská pomoc Keni a Etiopie se omezila na přijetí množství somálských uprchlíků⁴².

Chaos a nejistota, k nimž po odchodu mezinárodních jednotek znovu došlo, nicméně není problémem v celé zemi. Na území bývalého Britského Somálska byla už v květnu 1991 jednostranně vyhlášena nezávislá republika Somaliland, výsledek tradičního způsobu urovnávání konfliktů. Do dnešního dne se sice nedočkala mezinárodního uznání, ale je schopna zajistit svým obyvatelům bezpečnost a stabilitu, její ekonomika je na vzestupu a dokonce i křehký politický konsensus vykazuje tendence k dlouhodobému přetrvání. To vše bez pomoci ze strany mezinárodního společenství⁴³. Dalšími stabilními oblastmi v zemi jsou Puntland, vzniklý v roce 1998 a Jihozápadní Somálsko (1999), které však nemají v úmyslu odtrhnout se od Somálska, deklarují se jako zárodky budoucího federálního uspořádání země⁴⁴. V roce 1998 vyhlásil svou samostatnost i Jubaland, území, obklopené Jihozápadním Somálskem, jehož status zůstává nicméně nejasný⁴⁵.

Tyto entity jsou jasným důkazem, že návrat k tradičním cestám usmířování zneprátelených skupin může přinést výsledky. Řada mírových konferencí pořádaných OSN s ohromnými finančními náklady a mediální propagací nepřinesla žádný výsledek – pokud strany dospěly k dohodě, neměla dlouhého trvání. Zásadním nedostatkem těchto setkání byla kromě jejich časového omezení nepřítomnost legitimních zástupců zúčastněných komunit – jednalo se většinou pouze o velitele znesvářených skupin⁴⁶.

Tento „západní“ přístup se projevoval i v jiných oblastech řešení somálské krize. Somálci se velmi brzy stali podezřívavými vůči úmyslům

⁴² Viz Bariagaber, Assefaw: *The United Nations and Somalia. An Examination of a Collective Clientelist Relationship.*, p. 169.

⁴³ Pro podrobnější informace o Somalilandu a jeho politickém vývoji viz Prunier. Dokonce ani mise OSN se na jeho území neangažovala – místní elity daly jasně najevo, že není vítána.

⁴⁴ Viz Raděj, Tomáš: *Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika.* 2004, Roč. 28, č. 5, str. 9.

⁴⁵ Viz <http://www.answers.com/topic/history-of-somalia?method=22>.

⁴⁶ Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: *The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction.* *Third World Quarterly* 1999, Vol. 20, No. 1p. 124.

mezinárodních jednotek. Ty evidentně neuznávaly tzv. „bottom-up“ přístup a namísto lokálním autoritám věnovali přílišnou pozornost vojenským velitelům a obzvláště po červnových útocích se v zemi chovali jako okupační síly. Z nestranných zachránců se v očích místních obyvatel velmi rychle staly jednou z mnoha bojujících frakcí⁴⁷.

V celkovém hodnocení zásahu mezinárodního společenství se postoje jednotlivých autorů dost odlišují. Pro OSN to byla nejen akce s nejvyššími náklady v celé dosavadní historii, ale i test schopností organizace v nově uspořádaném prostředí po skončení studené války⁴⁸. Převládá názor, že v první části mise, tedy humanitární akci bojující s hladomorem, uspěla. Druhá část, snažící se o politické urovnání, se vzhledem k tomu, že Somálsko dodnes nedospělo k životaschopné dohodě, zdá být jen ztrátou času.

1.3 Angažmá USA

V lednu 1991, v době tuhých bojů v Mogadišu, se Spojené státy rozhodly uzavřít svou ambasádu a stáhnout ze země všechny personál. Od začátku občanské války vyzývaly všechny strany konfliktu k řešení mírovými prostředky⁴⁹, ministerstvo zahraničí však v té době věnovalo svou pozornost spíše Balkánu, Iráku a Sovětskému svazu, takže pořad dne se Somálsko dostalo až v červenci 1992. Do té doby se Spojené státy nestavěly příznivě ani k případnému zásahu ze strany OSN⁵⁰.

V polovině července se však projevil vliv médií, která každodenně přinášela srdcervoucí záběry hladovějících dětí a Kongres byl zaplaven žádostmi o zásah, který by Somálsku přinesl pomoc. V průběhu několika dnů nařídil prezident Bush operaci zřizující letecký most (operace Provide

⁴⁷ Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>. Bariagaber tento posun dává do přímé souvislosti se změnou přístupu mezinárodních jednotek, které opustily potenciálně přínosný horizontální model vztahu a přiklonili se k vertikálnímu, klientelistickému pojetí, v němž zastávali funkci patrona. Podrobněji viz Bariagaber, Assefaw: *The United Nations and Somalia. An Examination of a Collective Clientelist Relationship*.

⁴⁸ Viz Gilkes, Patrick: *From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent*. Middle East Report, No. 185, *Despots and Democrats Political Change in Arabia*. Nov.-Dec. 1993, p. 24.

⁴⁹ Viz [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+so0105\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+so0105)).

⁵⁰ Viz Clark, Jeffrey: *Debate in Somalia*. *Foreign Affairs*. 1992, Vol. 72, Iss. 1p. 119.

Relief) a americká delegace v OSN začala připravovat rezoluce, které by zajistily další pomoc a zorganizovaly mírovou konferenci⁵¹.

Náhlý obrat v americké politice, který přišel po více než šesti měsících příměří a téměř devíti měsících, kdy byla situace v zemi kritická, právě na začátku volební kampaně, v níž se Bush chystal kandidovat na své druhé volební období, stejně jako rychlost vyložení amerických jednotek, které připomínalo invazi a dávalo podnět k obavám ze zhoršení bezpečnostní situace ze strany humanitárních organizací, provokovalo k mnoha skeptickým komentářům⁵², mezi nimiž byly nejčastější názory, že operace byla schválena jako prezidentské gesto na rozloučenou⁵³, či jako možnost Pentagonu udržet si vysoký rozpočet⁵⁴.

V listopadu, poté, co ve volbách podlehl Billu Clintonovi, Bush na základě doporučení ministerstva zahraničí nařídil vojenskou operaci, která by opravdu vyřešila problém hladomoru. Její realizaci podmínil souhlasem Rady bezpečnosti, přítomností jednotek dalších zemí a převzetím operace Spojenými národy během šesti měsíců. Vše probíhalo hladce - vojáci do země dorazili už na počátku prosince, dodávky potravin se brzy dostávaly na místo určení a v květnu bylo velení předáno OSN. Zároveň došlo k výraznému snížení počtu amerických sil v operaci⁵⁵.

Výrazným prvkem celého amerického angažmá v rámci mise OSN byl fakt, že se rozhodovací kanály Spojených států a OSN výrazně překrývaly. Z toho plynula poměrně vysoká úroveň svobody rozhodování americké strany, která byla ustavena ještě v době UNITAFu, kdy byla jeho veliteli gen. Robertu Johnstonovi dána pravomoc jednat bez předchozí konzultace s místním představitelem OSN. Po transformaci mise v UNOSOM II bylo Johnstonovi svěřeno velení nad jednotkami rychlého nasazení (1 300 mužů) a generální tajemník Butrus-Ghálí jmenoval svým zvláštním zástupcem v zemi bývalého amerického admirála Jonathana Howa⁵⁶.

⁵¹ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history.

⁵² Viz Clark, Jeffrey: Debacle in Somalia. Foreign Affairs. 1992, Vol. 72, Iss. 1, p. 121.

⁵³ Viz Carpenter, Ted G.: Setting a dangerous precedent in Somalia.

⁵⁴ Viz Gilkes, Patrick: From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent. Middle East Report, No. 185, Despots and Democrats Political Change in Arabia. Nov.-Dec. 1993, p. 22.

⁵⁵ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history. K počtu vojáků viz pozn. 33.

⁵⁶ Viz Gilkes, Patrick: From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent. Middle East Report, No. 185, Despots and Democrats Political Change in Arabia. Nov.-Dec. 1993, p. 22.

Ten také po červnovém útoku na Pákistánec neváhal a bez předchozího povolení OSN, prostřednictvím amerických kanálů, zorganizoval operaci, v níž byly jednotky amerických Rangers pověřeny dopadením gen. Aidida. Jejím důsledkem byly tragické události 3. října 1993, po nichž se Clinton rozhodl pro stažení amerického kontingentu. Z neštěstí vinil Spojené národy, ačkoli ty s uvedenou operací neměly nic společného. Důsledkem byl rapidní pokles podpory OSN v řadách americké veřejnosti i Kongresu⁵⁷.

Zajímavé důvody, které stály za americkým rozhodnutím intervenovat v Somálsku nabízí Elizabeth Chamberlain. Tvrdí, že americká politika v Somálsku byla typickým příkladem přístupu Spojených států k malým, málo rozvinutým zemím: nejprve podporuje a vyzbrojuje spřáteleného diktátora, k němuž se otočí zády poté, co začne ztrácet moc. Chaosem, následujícím zhroucení jeho režimu, pak ospravedlní svou intervenci. Ta somálská pak byla podpořena faktem, že v zemi měly zájmy čtyři největší americké ropné společnosti – už koncem 80. let si mezi sebou koncesemi na těžbu nafty a zemního plynu rozdělily téměř dvě třetiny země a v 90. letech měly pochopitelně zájem, aby jejich investice nepřišly nazmar⁵⁸.

Tatáž autorka podotýká, že „náhlé“ nepřátelství gen. Aidida mělo kořeny již v době začátku americké operace, kdy se Američané snažili podkopat jeho postavení⁵⁹. Jednání americké strany celkově vykazovalo nepochopení místní situace. Vojáci byli vysláni, aby ukončili hladomor, aniž by bylo bráno v úvahu, že ten je pouze důsledkem hlubších problémů země. Operace byla plánovaná jako humanitární, avšak v daných podmínkách se ukázalo nemožné nezaplést se do politické oblasti. Mise neměla dostatek informací o fungování a mentalitě společnosti, v níž měla zasáhnout, takže se ve snaze o urovnání obracela k nesprávným lidem, což následně vyvolávalo dojem stranickosti a obavy místních obyvatel⁶⁰.

Už od zveřejnění rozhodnutí o operaci Provide Relief se na domácí scéně objevovaly hlasy, které varovaly před opakováním neúspěchu v Libanonu a tvrdily, že neexistuje nic jako politicky neutrální intervence.

⁵⁷ Viz Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history.

⁵⁸ Viz Chamberlain, Elizabeth: Operation Restored Truth. Humanist. 1994, Vol. 54, Iss. 4, p. 27.

⁵⁹ Viz Chamberlain, Elizabeth: Operation Restored Truth. Humanist. 1994, Vol. 54, Iss. 4, p. 28.

⁶⁰ Viz Lewis, I. M.: Misunderstanding the Somali Crisis. Anthropology Today. 1993, Vol. 9, No. 4, p. 2.

Ani ujišťování, že operace se koná pod hlavičkou OSN, je neuspokojilo, vzhledem k faktu, že vyslaní vojáci byli z převážně většiny Američané⁶¹. Kromě výše uvedených důvodů bylo uskutečnění mise i snahou ukázat, že ve změněném světovém uspořádání jsou Spojené státy schopny intervenovat novým způsobem, ne-expanzivně⁶². Působení v Somálsku je však hlavně kvůli smrti osmnácti Rangerů považováno za neúspěch, který, jak je vidět i v případě Rwandy, výrazně ovlivnil další americké intervence ve světě.

1.4 Role Itálie

O italském angažmá není k dispozici zdaleka tolik informací jako o americkém. Itálie nebyla v době krize zastoupena v Radě bezpečnosti a její jednotky neměly v UNOSOMu A UNITAFu zdaleka takový podíl jako americké, ačkoli se řadily v počtu poskytnutých mužů na druhé místo⁶³. Je nicméně zřejmé, že na krizi v zemi jistý vliv měla, mimo jiné i proto, že italský velvyslanec jako jediný ze západních diplomatů zůstal v Mogadišu i po začátku občanské války a snažil se udržovat kontakty se všemi zúčastněnými stranami⁶⁴.

Od počátku vlády Siada Barreho patřila Itálie ke skupině jeho podporovatelů. Poskytovala mu hojnou finanční i vojenskou pomoc a je známo, že mezi diktátorovou rodinou a některými vysoce postavenými italskými politiky existovaly přátelské vztahy. Vláda byla sponzorem mnoha nákladných projektů, mimo jiné i proto, že z nich měla sama užitek – od výhodných zakázek pro domácí stavební firmy, až po zdroj úplatků pro úředníky, hlavně z řad socialistické strany⁶⁵.

⁶¹ UNITAF byl tvořen zhruba 24 000 americkými vojáky a 13 000 jednotkami ostatních zemí. Viz <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage>.

⁶² Viz Moreno, Rafael – Vega, Juan Jose: *Lessons from Somalia. Peacekeeping and International Relations*. 1994, Vol. 23, Iss. 3, p. 11.

⁶³ Z celkového počtu 28 000 v UNOSOM II přispěla Itálie 2 300 vojáky. Viz http://www.gmu.edu/departments/t-po/peace/unosom_ii.html.

⁶⁴ Viz Kennedy, Frances: *In Somalia, Machiavelli Vs. Rambo*. *New York Times* (Late Edition East Coast). July 22 1993, p. A.23.

⁶⁵ Viz Gilkes, Patrick: *From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent*. *Middle East Report*, No. 185, *Despots and Democrats Political Change in Arabia*. Nov.-Dec. 1993, p. 23.

Byla také jedinou zemí, která diktátorovi svou přízeň zachovala až do konce a snažila se zabránit jeho svržení. Od konce 80. let ale podporovala i opoziční hnutí, která byla pro pokojný přechod země k demokracii⁶⁶. Po Barreho útěku si za svého chráněnce vybrala Alí Mahdího, kterého podporovala v jeho prohlášení se prozatímním prezidentem v Mogadišu dřív, než se do města vrátí gen. Aidid, který se snad největší měrou podílel na Barreho porážce. Sponzorovala také, spolu s dalšími zeměmi, dvě konference v Džibuti (v lednu a červenci 1991), které měly oficiálně za cíl urovnání konfliktu, ve skutečnosti však pravděpodobně měly Mahdímu dopomoci k legitimizaci jeho postavení⁶⁷.

V rámci misí OSN sledovala také svou vlastní politiku. Spolu s Botswanou, Francií a Zimbabwe zakázala svým jednotkám účast na honu po gen. Aididovi⁶⁸ a byla proto ze strany OSN vykreslena jako země, která způsobovala nejvíc problémů. Dala však jasně najevo, že jako bývalá koloniální mocnost, která somálské prostředí dobře zná a ví, jak nebezpečné je ztratit nestrannost, neschvaluje Aididovo pronásledování. Obvinila Spojené státy, že humanitární operaci proměnily v bojovou akci, která v občanské válce podporuje určité frakce. Itálie věřila, že odzbrojení je možné dosáhnout jen jednáním, z něhož by Aidid neměl být vyloučen. Existují důkazy o tom, že jeho frakci dodávala zbraně a informace, které mu pomáhaly uniknout. Tyto aktivity však oficiálně popřela⁶⁹.

Nesouhlas s oficiální politikou mise byl také důvodem, proč byl ze své funkce odvolán velitel italského kontingentu gen. Bruno Loi. Důvodem, proč byl suspendován, bylo obvinění z vykonávání příkazů z Říma, které byly v rozporu s cíli Spojených národů, skutečnou příčinou však byla jeho veřejná kritika snahy o Aididovo dopadení⁷⁰. Tento postup vyústil v diplomatickou roztržku se Spojenými státy, v níž Itálie dokonce hrozila stažením svého kontingentu⁷¹.

⁶⁶ Viz Gilkes, Patrick: From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent. Middle East Report, No. 185, Despots and Democrats Political Change in Arabia. Nov.-Dec. 1993, p. 23-4.

⁶⁷ Viz <http://www.hartford-hwp.com/archives/33/110.html>.

⁶⁸ Viz Lynn, Thomas – Spataro, Steve: Peace-keeping and Policing in Somalia.

⁶⁹ Viz Bariagaber, Assefaw: The United Nations and Somalia. An Examination of a Collective Clientelist Relationship, p. 173-174.

⁷⁰ Viz Chamberlain, Elizabeth: Operation Restored Truth. Humanist. 1994, Vol. 54, Iss. 4, p. 28.

⁷¹ Viz Cowell, Alan: Italy Backs Off Threat to Quit Somalia. New York Times (Late Edition East Coast). July 17 1993, p. 1.3.

Dlouholeté úsilí Itálie, aby Mogadišo zůstalo jediným centrem země a bývalý italský jih dominoval původně britskému severu, se promítly i do italského postoje k existenci nezávislého Somalilandu. V 80. letech, kdy bojoval za své odtržení, poskytovala centrální vládě v boji proti němu významnou podporu a i poté, co oficiálně vyhlásil svou nezávislost, tvrdila, že jeho území nadále patří do sféry svrchované vlády v Mogadišu⁷².

⁷² Viz <http://www.hartford-hwp.com/archives/33/110.html>.

2. Rwanda

2.1 Historie

Obyvatelstvo Rwandy se skládá ze dvou hlavních etnických skupin – Hutů a Tutsiů. Kromě nich ve Rwandě žijí i Twa, kteří na její území přišli jako pravděpodobně první obyvatelé. Jednotlivé zdroje se liší v historickém zasazení jejich usídlení, údaje se pohybují od přelomu prvního a druhého tisíciletí př. n. l. až po začátek 1. stol. n. l.⁷³. Za nimi následovali příslušníci kmene Hutu v 10. a 11. stol. a v průběhu 14. a 15. stol. oblast ovládli Tutsiové⁷⁴. Na konci 18. stol. zabíral téměř celé území dnešní Rwandy centralizovaný stát pod vládou krále (Umwami), založený na systému klientských vztahů⁷⁵. Sociální status jeho obyvatel se odvíjel od jejich ekonomických aktivit – termín Tutsi se používal pro vlastníky dobytka, Hutu pro zemědělce. Příslušníci Twa se zabývali převážně lovem a sběrem a tvořili tradiční policejní síly, které ochraňovaly krále⁷⁶.

Příslušnost k jedné nebo druhé skupině tedy nebyla podmíněna etnicky, jak se mnohdy tvrdí, ale v průběhu života člověka se mohla měnit podle toho, jak se změnilo jeho ekonomické postavení. Vedle tohoto členění se společnost dělila ještě na 19 klanů a zhruba do poloviny 19. stol. měla klanová příslušnost větší váhu než dělení na Hutu, Tutsi a Twa⁷⁷.

V roce 1890 se Rwanda stala součástí německé Východní Afriky. Spravována byla nepřímo, formou protektorátu (jedním z důvodů pro tuto formu koloniální správy byl nedostatek koloniálních úředníků v Německu),

⁷³ Viz Hlaváček, Jiří: Burundi a Rwanda – oběti mnohasetletého nerovnoprávného soužití Hutů a Tutsiů. *Mezinárodní vztahy*. 1997, Roč. 32, č. 2, str. 63.

⁷⁴ Viz Hlaváček, Jiří: Burundi a Rwanda – oběti mnohasetletého nerovnoprávného soužití Hutů a Tutsiů. *Mezinárodní vztahy*. 1997, Roč. 32, č. 2, str. 63

⁷⁵ Autorita krále nebyla na celém území stejně uznávaná, na severozápadě země existovala samostatná Hutuská království, v nichž nebyl rozšířen klientský systém ubuhake. Ten byl jakousi ekonomickou symbiózou, nikoli vztahem, kde patron klienta vykořisťoval, jak bývá někdy popisován (viz např. Hlaváček, str. 64). Podrobněji viz http://www.rwandagateway.org/article.php3?id_article=114.

⁷⁶ Viz De Heusch, Luc: Rwanda: Responsibilities for a Genocide. *Anthropology Today*. 1995, Vol. 11, No. 4, p. 4.

⁷⁷ Viz http://www.rwandagateway.org/article.php3?id_article=114. Tyto skupiny byly nicméně převážně endogamní a přesuny nebyly příliš časté. Podrobněji o historii před kolonizací, struktuře a fungování společnosti viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. History.

takže Německo nemělo na ekonomický a politický vývoj země téměř žádný vliv⁷⁸.

V roce 1916 byla země dobyta belgickými jednotkami a po první světové válce (1919) se stala společně se sousedním Burundi pod názvem Ruanda-Urundi mandátním územím Společnosti národů pod belgickou správou⁷⁹. Roku 1946 byla transformována ve svěřenecké území Spojených národů a pod správou Belgie zůstala až do počátku 60. let. Během tohoto období se tradiční způsob života a organizace společnosti na bázi individuálních vztahů klient-patron zásadně proměnily⁸⁰.

Belgičané přejali osvědčený způsob nepřímé správy, která uznávala autoritu krále a změny, které provedli, byly motivovány hlavně snahou o větší efektivitu administrativy. Tradiční struktury místní správy byly unifikovány a centralizovány. Dekretem bylo vyhlášeno, že pouze Tutsiové mohou zastávat místa v administrativě a mít přístup k vyššímu vzdělání, které bylo nezbytným předpokladem pro kariéru ve státní správě. Toto rozhodnutí nebylo ani tak aplikací zásady „rozděl a panuj“, jako spíše názoru, že Tutsiové, kteří v době příchodu Evropanů zastávali převážnou většinu důležitých funkcí, sami vytvořili všechny instituce fungujícího státu a byli skupinou „nadřazenou“ ostatním dvěma⁸¹.

K přehlednému a jednoduchému určení příslušnosti jednotlivce zavedla belgická koloniální správa v roce 1933 identifikační průkazy⁸², které každého občana klasifikovaly jako Hutu, Tutsi nebo Twa. Často se setkáváme s názorem, že kritériem rozdělení byl počet kusů dobytka – všichni ti, jejichž stádo přesáhlo deset kusů byli označeni za Tutsie, obyvatelé s méně než 10 kusy se stali automaticky Hutu⁸³.

Tento stav, kdy byli Tutsiové protěžováni, trval až do 50. let, kdy Belgie pod tlakem OSN a s výhledem na brzkou dekolonizaci země začala

⁷⁸ Viz <http://www.encyclopedia.com/html/R/Rwanda.asp>.

⁷⁹ Rwanda byla spravována společně s Urundi už od doby německé koloniální nadvlády, viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>.

⁸⁰ Viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>.

⁸¹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. History.

⁸² Příslušnost se s jistotou dala určit pouze podle rodokmenu, nikoli podle fyzického vzhledu, jak se někdy mylně uvádí. Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. History.

⁸³ Viz *colonial history z gateway*. S tímto názorem nesouhlasí Des Forges (viz předchozí poznámka). Tutsiů bylo kolem 14%, Hutuů kolem 85%. 1% tvořili Twa - Viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>.

otevřít Hutům přístup ke vzdělání a uplatnění ve veřejných funkcích. Belgický kurs se zcela obrátil, mimo jiné i proto, že zájmem Tutsiů bylo co nejrychlejší dosažení nezávislosti, zatímco Hutuové usilovali o získání moci na základě své početní většiny ještě před dekolonizací. Tutsiové se ztrátou monopolu cítili zneklidněni, zatímco Hutuové stupňovali své požadavky. V roce 1957 vydali manifest (jedním z autorů byl Grégoire Kayibanda, pozdější prezident Rwandy), v němž požadovali podíl na veřejných záležitostech, který by odpovídal jejich počtu a navrhovali systém kvót v oblasti vzdělání a zaměstnání⁸⁴.

Po smrti krále Mutary III. a zvolení Kigeri V. jeho nástupcem roku 1959, vypukly mezi Hutuy a Tutsii první boje, protože Hutuové neschvalovali volbu nového panovníka. Po několik měsíců trvajících násilnostech bylo ze země s tichým souhlasem koloniální správy nuceno uprchnout přes 100 000 Tutsiů, včetně krále Kigeri V⁸⁵. O rok později vyhrála volby hutuská politická strana PARMEHUTU (Parti du mouvement de l'émancipation des Bahutu) a Grégoire Kayibanda se stal prozatímním ministerským předsedou země. Jeho vláda vyhlásila již na počátku roku 1961 republiku, zrušení monarchie bylo následně potvrzeno zářijovým referendem pod dohledem OSN⁸⁶.

Oficiální nezávislost získala Rwanda 1. 7. 1962, kdy se také oddělila od Burundi⁸⁷. Kayibanda byl zvolen prezidentem a jeho strana PARMEHUTU postupně zavedla institucionalizovanou diskriminaci Tutsiů. Byl omezen jejich přístup ke vzdělání, byli odstraněni ze všech významných pozic a k udržení statusu quo sloužily jejich opakované masakry⁸⁸. Podíl Tutsiů na celkové populaci Rwandy poklesl ze 17,5% v roce 1952 na 8,4% v roce 1991⁸⁹.

V roce 1973 je Kayibanda svržen ve vojenském puči a na jeho místo nastupuje generál Juvénal Habyarimana, dosavadní ministr obrany a velitel

⁸⁴ Viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>.

⁸⁵ Viz <http://www.encyclopedia.com/html/R/Rwanda.asp>

⁸⁶ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. History.

⁸⁷ V té době obě země změnilly své názvy – z Ruandy se stala Rwanda, Urundi bylo přejmenováno na Burundi. Viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>.

⁸⁸ Ty většinou následovaly po nájezdech Tutsiů z okolních států, odkud se snažili vrátit domů, např. v roce 1963, kdy bylo po odražení ofenzivy guerillových jednotek z Burundi během několika dní pobito okolo 14 000 Tutsiů. Viz <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>.

⁸⁹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. History.

Národní gardy, který v zemi po více než dvacet let udržoval vojenskou diktaturu a vládu jedné strany⁹⁰. Měl širokou podporu ze strany armády, církevních hodnostářů, intelektuálních elit i významných obchodníků. Od 80. let se však začínají objevovat problémy – nedostatek zemědělské půdy, pokles ceny kávy (hlavní exportní komodity) na světových trzích, sucho a jím způsobený nedostatek potravin v roce 1989, stále více vnímaná zkorumpovanost režimu. Jsou slyšet první hlasy, požadující politické reformy ve směru k demokratizaci režimu⁹¹.

Problémy začalo působit i množství Tutsijských uprchlíků v okolních státech, kteří se snažili o návrat, ale Habyarimana je odmítal přijmout kvůli přelidněnosti země. V roce 1987 Tutsiové v exilu zformovali Rwandskou vlasteneckou frontu (*Rwandan Patriotic Front - RPF*), která měla za cíl nejen návrat uprchlíků, ale i boj proti Habyarimanovu režimu samotnému. Její jádro tvořili tutsijští důstojníci sloužící v ugandské armádě⁹².

1. 10. 1990 začala jejich ofenzíva. Habyarimana zinscenuje falešný útok na Kigali, hlavní město Rwandy, a rozšíří informaci, že město bylo napadeno jednotkami RPF ve snaze potlačit opozici, sjednotit obyvatelstvo a získat vojenskou podporu ze zahraničí. Po odražení skutečného útoku⁹³ následovala vlna represí (nejen proti Tutsiům, ale i proti představitelům opozice z řad Hutů), která image režimu mezi opozicí ještě zhoršila. Habyarimana je v červnu 1991 nucen legalizovat vícestranický systém a o rok později dokonce s hlavními opozičními stranami sdílet moc v koaliční vládě⁹⁴.

Následuje období, kdy se v rámci boje o hlasy voličů stává tolerovaným prostředkem násilí. Strany začínají organizovat mládežnická křídla, která mají na zastrašování a násilí vůči politickým oponentům stále větší vliv. MRND svou organizaci mění ve skutečnou milici – členové Interahamwe, jak se hnutí jmenovalo, byli početnější než ostatní, lépe

⁹⁰ V roce 1975 vytvořil stranu Mouvement Revolutionaire Nationale pour le Developpement (MRND), která byla jediným povoleným politickým subjektem. Viz http://www.rwandagateway.org/rubrique.php3?id_rubrique=80.

⁹¹ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. History.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Jednotky RPF byly vytlačeny díky vojenské pomoci Belgie, Francie a Zairu. Viz http://www.rwandagateway.org/rubrique.php3?id_rubrique=80.

⁹⁴ Podrobnější výčet stran a složení koaliční vlády viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. History.

organizovaní a vycvičení profesionálními vojáky. V letech 1992 a 1993 se násilí ještě prohloubilo, narůstal počet teroristických útoků, z nichž armáda veřejně obviňovala RPF a zvýšila se dostupnost střelných zbraní pro obyvatelstvo. Režim cíleně budoval pocit ohrožení společným nepřítelem a atmosféru strachu⁹⁵.

Na nátlak koaliční vlády⁹⁶ bylo s RPF v červenci 1992 uzavřeno příměří v Arushi v Tanzánii a o měsíc později tamtéž podepsána první ze série tzv. Arušských dohod⁹⁷. Ty byly nicméně Habyarimanou zanedlouho prohlášeny za pouhý cár papíru – mimo jiné i proto, že s jejich uzavřením nesouhlasila značná část armády a představitelů „tvrdé linie“. Armáda také šířila nenávist proti Tutsiům a Hutům, kteří nesouhlasili s Habyarimanou, a obviňovala je ze spolupráce s RPF.

Zhruba od poloviny roku 1993 nabývala na síle cílená kampaň proti Tutsiům, která v novinách a zvláště v nechvalně proslulém rádiu Radio Télévision Libre des Mille Collines (RTLM) neváhala zveřejňovat falešné informace o válce, smyšlených útocích chystaných Tutsii k likvidaci Hutů a podpoře, kterou údajně poskytovaly jednotky UNAMIR armádě RPF, která se prý chystala zavést plnou kontrolu nad Hutuy a obnovit monarchii. Propaganda těžila ze vzpomínek na tutsijskou dominanci v zemi během koloniálního období a převrat v sousedním Burundi v říjnu 1993, kdy převážně Tutsijská armáda svrhla a zavraždila hutuského prezidenta, zastrašující účinek ještě posílil. Zvyšoval se počet sympatizantů radikálně anti-tutsijského hnutí, jehož příslušníci se rekrutovali napříč stranickým spektrem - Hutu Power⁹⁸.

2.2 Genocida

Dne 6. dubna 1994 večer, kdy se prezident Habyarimana vracel se svým burundským protějškem Cyprienem Ntaryamirou z konference v Dar-

⁹⁵ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. History.

⁹⁶ V koaliční vládě kromě Habyarimanovy MRND, která kontrolovala téměř polovinu křesel, včetně ministerstev obrany a vnitra, zasedly i demokraticko-republikánské hnutí MDR (Mouvement Démocratique Républicain), sociálně-demokratická strana, liberální strana a strana křesťansko-demokratická. Tamtéž.

⁹⁷ K obsahu dohod viz např. <http://www.gov.rw/government/history.html>.

⁹⁸ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. History. Podrobněji o vnitřním vývoji ve Rwandě před začátkem genocidy viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Warnings.

es-Salaamu, bylo jeho letadlo těsně před přistáním v Kigali sestřeleno. Pachatele útoku, který nikdo na palubě nepřežil, se dodnes nepodařilo s jistotou odhalit⁹⁹. Jisté však je, že se události rozhodli využít prezidentovi nejbližší spolupracovníci k plánovanému masakru Tutsiů. Vůdci Hutu Power doufali, že vraždění Tutsiů vtáhne RPF zpět do války a vládě se naskytne nová příležitost k vítězství¹⁰⁰.

Bezprostředně po sestřelení letadla začaly elitní jednotky Prezidentské gardy budovat v ulicích hlavního města barikády a násilí vypuklo. V následujících hodinách byla zavražděna ministerská předsedkyně Agathe Uwilingiyimana a špičky opozičních stran. O den později došlo k masakru deseti belgických vojáků jednotek UNAMIR a po likvidaci všech případných politických oponentů byla 8. dubna ustavena nová vláda, sestavená převážně plukovníkem Bagosorou z politiků blízkých Hutu Power. Cílem masakrů se po usmrcení nepohodlných Hutů stali v první řadě Tutsiové. Vedení RPF (Tito Rutaremara) varovalo vládu, že pokud vraždění nebude okamžitě učiněna přítrž, obnoví boje a tento slib dodrželi¹⁰¹.

Organizace genocidy byla vysoce centralizovaná a efektivní, využívala struktur, které se osvědčily už v minulosti při různých „kampaních“ – za zlepšení postavení žen, dětské očkování apod. Rozkazy předsedy vlády byly doručeny prefektům, ti je předali svým podřízeným, tzv. *burgomasters*, disponujícím značnou autoritou u občanů. Burgomasters objížděli všechny obce (*communes*) ve svém obvodě a na shromážděních předčítali vládní nařízení. Významnou roli hrála také armáda, její elitní jednotky (Prezidentská garda, průzkumné oddíly a paradesantní jednotky), četnictvo (*gendarmes*), milice i místní policie (*communal police*), kteří s pomocí automatických zbraní a těžké techniky zaútočili, aby pak uvolnili prostor pro civilní pomocníky, kteří vyzbrojeni mačetami, oštěpy či klacky, masakr dokončili¹⁰².

⁹⁹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Warnings*. Z hlediska motivu a možnosti čin provést případá v úvahu RPF, umírnění opoziční politici nebo přímo nejbližší prezidentovi spolupracovníci. Jisté indicie ukazují i na možnou francouzskou účast, byť ne přímo napojenou na vládní kruhy. Podrobněji viz tamtéž.

¹⁰⁰ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Warnings*.

¹⁰¹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Warnings*.

¹⁰² Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Warnings*.

Pro úspěšné zvládnutí genocidy však bylo nutné aktivizovat masy obyčejných lidí. Nezastupitelnou roli při tom, stejně jako při zajištění hladkého průběhu a koordinaci útoků, měla rádia Rwanda a RTLM. RTLM např. po sestřelení prezidentského letadla šířilo fámy o účasti Belgičanů na útoku, informovalo o údajném plánu Tutsiů na vyhlazení Hutů a všudypřítomné infiltraci země příslušníky RPF, kteří byli s Tutsii ztotožňováni¹⁰³.

Během prvních dnů vraždění byli zabíjeni předem určení jednotlivci podle vydaných seznamů obětí (šlo o osoby, jejichž likvidace byla velmi důležitá, proto jednotky kontrolovaly dům od domu a totožnost mrtvých byla pečlivě ověřována), byly organizovány občanské hlídky, jejichž úkolem bylo prohledávat okolí a vybudována hustá síť bariér, na nichž museli procházející prokázat svou totožnost. Po několika dnech se taktika masakrů změnila – Tutsiové, shromáždění na veřejných prostranstvích byli likvidováni „ve velkém“. To bylo sice velmi efektivní, ale kvůli kritice ze strany mezinárodního společenství byla praxe brzy opuštěna. Přešlo se k méně nápadnému zabíjení v menším měřítku. Zhruba od poloviny května se rozběhla poslední fáze genocidy, při níž došla řada na ty, kteří zatím zůstávali ušetřeni - kromě žen a dětí to byli např. kněží nebo zdravotnický personál. Vláda se také s vědomím rychlého postupu armády RPF snažila likvidovat možné svědky zvěrstev, která prováděla¹⁰⁴.

Na konci května dosáhly jednotky RPF hlavního města Kigali, obsadily letiště a vojenský tábor. Na začátku července dobyly hlavní město a prozatímní vláda prchla na sever země. 18. července získala RPF kontrolu nad celým územím Rwandy a jednostranně vyhlásila příměří. O den později byla jmenována Vláda národní jednoty na přechodné období pěti let. Genocida skončila¹⁰⁵.

Od dubna do července 1994 bylo zabito přes půl milionu Tutsiů¹⁰⁶. Mnoho z nich bylo před smrtí mučeno, ponižováno a znásilňováno. Oběti, které měly dost finančních prostředků, často sobě i svým rodinám zaplatily

¹⁰³ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Propaganda and Practice.*

¹⁰⁴ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. The Genocide.*

¹⁰⁵ Viz UNO: *Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda.* New York, United Nations 1999, p. 74-75.

¹⁰⁶ Odhady se v tomto ohledu pochopitelně různí, viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Numbers.*

za smrt zastřelením, protože ve srovnání s ostatními způsoby se jim zdála nejméně strašná. Téměř všichni Hutuové mají na vraždění svůj podíl¹⁰⁷.

Rezolucí Rady bezpečnosti OSN byl v listopadu 1994 vytvořen Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, ale jeho fungování se od počátku potýkalo s mnoha problémy, od výpadků elektřiny a neexistence programů pro ochranu svědků, až po nedostatek legitimacy v očích Rwandánů. Kromě běžných soudů existují od roku 2002 i tzv. soudy gacaca, které představují tradiční způsob řešení problémů na úrovni komunity¹⁰⁸. V roce 1999 byla prozatímní vládou ustavena Komise národní jednoty a smíření (National Unity and Reconciliation Commission). Smíření je však přes všechny tyto snahy obtížné. Komplikuje ho i fakt, že uprchlické tábory v okolních zemích, do nichž se uchýlilo mnoho Hutů, jsou doposud ovládány členy milic a představují pro rwandskou vládu trvalý zdroj bezpečnostního ohrožení.

2.3 Odpověď světa

Od roku 1990 nutili zahraniční dárci Habyarimanu k přijetí ekonomických a politických reforem, nicméně spokojenost se stabilitou jeho režimu stavěli výš, než osud soustavně diskriminovaných Tutsiů. Po invazi RPF do země, kdy se objevily první masakry, sice někteří sponzoři protestovali, nikdo z nich však vážně nezpochybnil předkládané vysvětlení o spontánní a nekontrolovatelné povaze zabíjení¹⁰⁹.

Po uzavření Arušských dohod byla do země se souhlasem všech zúčastněných stran vyslána mise OSN UNAMIR, která měla na naplňování dohod dohlížet¹¹⁰. Vláda se však s jejich realizací opoždovala a od generála Roméo Dallaira, velitele mise, docházely do ústředí OSN zprávy o neustále se zhoršující bezpečnostní situaci v Kigali. Snad nejznámější z nich je Dallairův telegram z 11. ledna 1994 s informacemi o chystané provokaci a následné likvidaci belgických vojáků UNAMIR, výcviku mužů jednotkami

¹⁰⁷ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. April 1994: "The Month That Would Not End".

¹⁰⁸ Podrobněji viz Harpster, Emily: *Report on the History of the Conflict*.

¹⁰⁹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story*. International Responsibility.

¹¹⁰ UNAMIR vznikl na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 872, přijaté 5.10. 1993. Podrobnosti o misi a jejím mandátu viz UNO: *Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda*. New York, United Nations 1999, p. 8-9.

Interahamwe a tajných zásobách zbraní určených k likvidaci Tutsiů. Sekretariát ovšem telegramu nepřikládal dostatečný význam na to, aby o něm informoval Radu bezpečnosti. Místo povolení k zákroku, o nějž Dallaire žádal, dostal pouze příkaz informovat o věci prezidenta a žádat nápravu¹¹¹.

V prvních měsících roku 1994 se objevily zprávy, že násilí ve Rwandě může být motivováno etnicky a také první návrh belgického ministra zahraničí Willyho Claese na posílení mandátu UNAMIR. Pozornost generálního tajemníka Butruse-Ghálího se však zcela soustředila na dosažení pokroku v politickém procesu¹¹².

Varovných signálů, týkajících se situace ve Rwandě, bylo více a minimálně zástupci Francie, Belgie a Spojených států v zemi o nich byli dobře informováni. Po sestřelení prezidentského letadla Dallaire opakovaně žádal posílení mandátu a okamžitou akci, ale ústředí OSN dávalo větší váhu informacím od zvláštního představitele generálního tajemníka – Jacquese Rogera Booh-Booh, které situaci nepovažovaly za tak dramatickou¹¹³.

Po masakru svých desíti vojáků 7. dubna se Belgie rozhodla stáhnout celý svůj kontingent z UNAMIRu. To znamenalo jeho významné oslabení, neboť Belgičané patřili k nejlépe vybaveným a vycvičeným vojákům v misi¹¹⁴. V Radě bezpečnosti se rozběhla debata o jejím dalším osudu, rozkazy ústředí se zatím omezily na zachování nestrannosti a snahu o minimalizaci vlastních ztrát. K ochraně civilistů scházely UNAMIRu nejen síly a vybavení, ale také mandát. 21. dubna Rada bezpečnosti rozhodla o výrazné redukci počtu jednotek a na místě ponechala jen 270 z původního počtu 2 539 mužů¹¹⁵.

¹¹¹ Viz UNO: Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda. New York, United Nations 1999, p. 11-12.

¹¹² Viz UNO: Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda. New York, United Nations 1999, p. 14-15.

¹¹³ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. International Responsibility.

¹¹⁴ UNAMIR se již před stažením Belgických vojáků potýkal s vážným nedostatkem vybavení a nedostatečným počtem i úrovní výcviku jednotek. Viz např. Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. UNAMIR.

¹¹⁵ Viz UNO: Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda. New York, United Nations 1999, p. 68-69.

Od 9. do 15. dubna, v době, kdy byly masakry v plném proudu, byly ve Rwandě přítomny oddíly belgické a francouzské armády, určené však jen k evakuaci vlastních občanů, nikoli k ochraně rwandských civilistů¹¹⁶.

Teprve na konci dubna, s přílivem rwandských uprchlíků do okolních zemí, kteří začínali ohrožovat stabilitu celého regionu, začala v OSN diskuse o vyslání nové síly s širším mandátem. Ta trvala až do 17. května, kdy byla přijata rezoluce zřizující UNAMIR II a zároveň bylo na Rwandu po více než měsíc trvající genocidě uvaleno zbrojní embargo. Pomalost celého procesu byla způsobena jednak zkosnatělostí a malou flexibilitou struktur OSN, jednak nesouhlasem RPF s vysláním intervenční síly, která ji mohla připravit o vítězství, jež měla nadosah. Další neslýchaností byl fakt, že v Radě bezpečnosti od 1. ledna 1994 po celou dobu trvání genocidy zasedala rwandská delegace, zastupující vládu, která byla strůjcem celého krveprolití¹¹⁷.

Průtahy kolem ustavení UNAMIR II zabraly další dva měsíce, kdy se OSN snažilo přesvědčit členské státy, aby přispěly jednotkami a vybavením. V době, kdy byla mise konečně vyslána, byla už Rwanda pod kontrolou RPF.

Neochota mezinárodního společenství použít k označení situace ve Rwandě termín genocida byla dalším projevem lhostejnosti světa. Od prvních dnů bylo mnoha pozorovatelům zřejmé, že násilí ve Rwandě je etnicky motivováno. Američtí, belgičtí i francouzští zástupci posílali domů zprávy o vraždění Tutsiů z důvodu jejich etnické příslušnosti. Dallaire poslal obdobné hlášení do New Yorku už 8. dubna. Totéž sdělovali i novináři a představitelé nevládních organizací. Vlády se však ve svých prohlášeních tomuto termínu pečlivě vyhýbaly. Místo přímého odsouzení akce zdůrazňovaly nepřehlednost situace, zmatek a nezvladatelnost násilností, interpretovaných jako důsledek sporů mezi africkými kmeny, které se vražděním řeší odnepaměti¹¹⁸.

Není zcela jasné, nakolik toto jednání bylo záměrné a nakolik to byla reakce na propracovanou kampaň rwandské vlády. Rwandští diplomaté

¹¹⁶ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. International Responsibility.*

¹¹⁷ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. International Responsibility.*

¹¹⁸ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. International Responsibility.*

v cizině vysvětlovali situaci vyzbrojení stejnými nepravdami, deklarovali snahu vlády zvládnout zuřící masy a nastolit pořádek. Neopomněli zdůrazňovat invazi RPF a její zodpovědnost za následný vývoj v zemi. To je také příčinou, proč se mezinárodní společenství tak dlouho místo o konec vraždění snažilo o uzavření příměří mezi vládou a RPF, vystupovalo nestranně a genocidu považovalo za důsledek války¹¹⁹.

V případě, že by státy (ať už jednotlivě nebo ve společném prohlášení) nazvaly rwandské události pravým jménem, neslo by to s sebou přinejmenším morální závazek bezodkladně zasáhnout. Veřejné odsouzení situace by mělo vliv i na průběh genocidy – ve Rwandě si byli všichni vědomi důležitosti zahraniční finanční pomoci a i obyčejným lidem bylo jasné, že vláda bez souhlasu světa nemůže uspět. Když ale viděli její představitele poklidně sedět v Radě bezpečnosti, jakákoli opozice se zdála předem odsouzena k neúspěchu¹²⁰.

Na půdě OSN to byl zástupce České republiky Karel Kovanda, kdo jako první použil oficiálně termínu genocida v souvislosti s rwandskou krizí. Bylo to 5. května. Generální tajemník se k tomuto označení odhodlal o více než tři týdny později¹²¹.

2.4 Role Belgie

Jako bývalá koloniální mocnost hrála Belgie ve Rwandě významnou diplomatickou úlohu. Na podzim roku 1990, když došlo k vojenské ofenzívě RPF do země, okamžitě rozhodla o vyslání jednotek na ochranu svých občanů a stála také v čele snah zahraničních diplomatů o zlepšení situace týkající se lidských práv. Na prezidenta Habyarimanu vyvíjela tlak, aby bral vážně implementaci Arušských dohod¹²². Byla také jednou ze západních zemí, které s Rwandou spolupracovaly v různých oblastech (včetně vojenské) a poskytovaly jí finanční podporu¹²³.

¹¹⁹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. International Responsibility*, nebo *The Organization*.

¹²⁰ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. International Responsibility*.

¹²¹ Viz Kovanda, Karel: *Česká republika v Radě bezpečnosti OSN. Genocida ve Rwandě, 1994. Mezinárodní vztahy*. 2004, Roč. 39, č. 3, str. 55 a 60.

¹²² Viz http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm.

¹²³ Viz *Commission d'enquête parlementaire concernant les événements du Rwanda*, p. 495 nn.

Co se týče informací o dění ve Rwandě, měli Belgičané velmi dobré zdroje (je např. známo, že už v únoru 1994 věděli o plánu na vyhlazení Tutsiů¹²⁴), komunikace napříč různými úrovněmi administrativy však vážla a relevantní informace se nedostaly k vedení UNAMIRu ani na příslušná místa v OSN či Bruselu. Bylo zorganizováno několik diplomatických akcí proti vysílání rádia RTLM, jehož významu pro plnění Arušských dohod a později i pro šíření nenávisti proti Tutsiům si byla Belgie dobře vědoma. Vojenský zásah však nepřicházel v úvahu vzhledem k tomu, že v zemi působila pouze v rámci mise OSN, jejíž prioritou bylo hájit svobodu slova¹²⁵.

Už v únoru 1994 se v důsledku zhoršující se bezpečnostní situace ministr zahraničí Willy Claes v OSN zasazoval o posílení mandátu mise UNAMIR, nicméně jeho snaha byla odsouzena k nezdaru nesouhlasem Spojených států a Velké Británie. V polovině března, kdy se v Radě bezpečnosti jednalo o prodloužení mandátu mise, byla Belgie pro jeho posílení a obnovení na krátkou dobu, což by pro všechny strany konfliktu znamenalo větší tlak na plnění Arušských dohod¹²⁶.

Jako jediná ze států, které měly ve Rwandě svá zastoupení, se snažila vydobýt pro gen. Dallaira větší možnost akce širší interpretací mandátu. Těsně po sestřelení prezidentského letadla a začátku masakrů se také Belgie nechala slyšet, že její veřejnost nepřijme, pokud jednotky UNAMIR budou jen přihlížet a schovávat se za nedostatečný mandát. Ještě v době, kdy Claes nevěděl o zabití belgických vojáků, zjišťoval postoj OSN k možné účasti modrých přileb na evakuaci cizinců ze země. Odpověď sekretariátu byla diplomatická – větší aktivita UNAMIRu závisí na jeho lepším vybavení, větším počtu a změně mandátu z hlavy VI na hlavu VII. Co se týče evakuace, UNAMIR je možné zapojit pouze v případě, že to nebude znamenat zvýšené riziko. Bylo by také velmi ošemetné omezit tuto pomoc pouze na cizí státní příslušníky¹²⁷.

¹²⁴ Viz Commission d'enquête parlementaire concernant les événements du Rwanda, p. 345, nebo Stanton, Gregory H.: Could the Rwandan Genocide Have Been Prevented?

¹²⁵ Viz Commission d'enquête parlementaire concernant les événements du Rwanda, p. 443.

¹²⁶ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Warnings.

¹²⁷ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Ignoring Genocide.

8. dubna, poté, co se vláda dozvěděla o zabití svých deseti vojáků, došlo v její politice k obratu o sto osmdesát stupňů. Bylo rozhodnuto o ukončení belgické účasti na misi, pokud nedojde k navýšení počtu jednotek ze strany ostatních zemí a k posílení mandátu. Belgie nevyvívěla na poli Rady bezpečnosti žádnou aktivitu, aby pro svůj návrh (zvýšení počtu vojáků a rozšíření mandátu) získala podporu a po dvou dnech se na základě zhodnocení nastalé situace rozhodla stáhnout z UNAMIRu¹²⁸.

V té době si byla velmi dobře vědoma rozsahu vraždění. Použila ho dokonce i jako jeden z důvodů k ospravedlnění svého odchodu – v zemi už neexistuje mír, který by bylo možno udržovat, UNAMIR tedy ztratil svůj *raison d'être*. Jako na začátku roku argumentovala veřejným míněním ve snaze posílit mandát mise, v této době jí posloužilo k opačným cílům. Čelní představitelé hovořili o traumatu, kterým se masakr Belgičanů stal pro veřejnost, aniž by se příliš ohlíželi na průzkumy, které se tímto tématem zabývaly. Ty rozhodně nedokazovaly, že stažení vojáků je vnímáno jako nejlepší možné řešení, téměř polovina Belgičanů se právě naopak vyslovila pro setrvání, ba i posílení belgických jednotek ve Rwandě. Podobný názor sdíleli i sami vojáci, nicméně politické rozhodnutí už bylo učiněno a 14. dubna se belgický kontingent vrátil domů¹²⁹.

Od 10. do 15. dubna byli v rámci operace Silver Back ve spolupráci s Francií evakuováni belgičtí občané. V průběhu akce byli Belgičané terčem útoků na rádiu RTL, které je obviňovalo ze sestřelení prezidentova letadla, proto velmi ocenili pomoc francouzských jednotek, které byly (narozdíl od nich samotných) ve Rwandě vítány. Kromě cizinců byly zachráněny i stovky místních lidí – Hutů, Tutsiů, politiků, kněží a jiných¹³⁰.

Des Forges tvrdí, že Belgie se od začátku snažila o stažení celé mise UNAMIR, aby tak zakryla svou odpovědnost za „opuštění“ Rwandy. Její rozhodnutí se časově překrývalo s obdobným americkým názorem, a bylo jím pravděpodobně i ovlivněno. Obavy o osud vojáků, nejen belgických, ale

¹²⁸ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Ignoring Genocide*. V této souvislosti nelze opomenout událost, při níž belgické jednotky UNAMIR opustili dva tisíce mužů, žen a dětí, kteří hledali útočiště v *Ecole Technique Officielle*. Téměř okamžitě po odchodu Belgičanů byla většina z nich pobita. Podrobněji tamtéž.

¹²⁹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Ignoring Genocide*.

¹³⁰ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Ignoring Genocide*.

celého UNAMIRu, se ukázaly jako velmi užitečná omluva, obzvláště v situaci, kdy měli politici po zkušenostech ze Somálska na zřeteli osud profesionálních vojáků spíše než nevinných civilistů. Stažení belgického kontingentu prospělo také prozatímní vládě ve Rwandě – pozůstatky UNAMIRu nepředstavovaly pro další průběh genocidy hrozbu a navíc jejich přítomnost vládě propůjčovala zdání mezinárodního respektu¹³¹.

Belgie jako první ze všech zemí zainteresovaných na rwandské genocidě analyzovala v parlamentním šetření svůj přístup ke krizi a vyvodila z něj závěry pro budoucnost. Ty se týkaly jednak belgické účasti v UNAMIRu, jednak jejího dalšího působení v mírových operacích OSN. Důraz klade především na ověření podmínek, v nichž bude mise působit, její personální, materiální i lidské zajištění a maximální možnou ochranu a bezpečnost vojáků. Deklaruje také úmysl neangažovat se v misích na území svých bývalých kolonií. Míru zodpovědnosti, kterou Belgie cítí za rwandské události, lze spatřovat i v omluvě tehdejšího ministerského předsedy Guy Verhofstadta. Ten u příležitosti šestého výročí genocidy požádal „ve jménu své země a svého lidu“ za odpuštění¹³².

2.5 Reakce Francie

Ačkoli nebyla se Rwandou spojena prostřednictvím výkonu koloniální správy, měla Francie na Rwandu významný vliv od 70. let, kdy se k moci dostal prezident Habyarimana. Jeho kultivovanost, šarm a vzdělání mu zajistilo přízeň Françoise Mitteranda, který jeho režimu až do počátku devadesátých let poskytoval podporu. Jejich spolupráce vyrůstala z francouzské snahy o zachování vlivu ve francouzsky mluvících zemích Afriky a rozšíření tzv. frankofonie, tedy sféry vlivu Francie ve světě, obdobě britského Commonwealthu¹³³. V roce 1975 země uzavřely dohodu o vojenské pomoci¹³⁴.

¹³¹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Ignoring Genocide*.

¹³² Viz Commission d'enquête parlementaire concernant les événements du Rwanda, p. 535-536. Překlad autorky.

¹³³ Viz. Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Choosing War*.

¹³⁴ Viz De Heusch, Luc: *Rwanda: Responsibilities for a Genocide*. *Anthropology Today*. 1995, Vol. 11, No. 4, p. 6.

Francouzské jednotky pomáhaly rwandské vládě mimo jiné i při výcviku armády a členů pozdější Interahamwe. Ačkoli nebylo pochyb, že straní Habyarimanovi a MRND, Francie podporovala implementaci Arušských dohod a po ofenzívě RPF na počátku roku 1993, kdy se její vojenská podpora rwandské vlády zdála nedostačující, se aktivně angažovala ve snaze na své místo dosadit jednotky OSN¹³⁵.

Byla také velmi dobře informována o připravované genocidě i jejím průběhu. Vyhýbala se však veřejné kritice a svůj nesouhlas jejím strůjčům dávala najevo pouze neoficiálně. Podle některých francouzských diplomatů bylo možno genocidu předvídat už od října 1993¹³⁶.

Na začátku dubna 1994 Francie zvažovala žádost rwandské vlády o vyslání intervenčních sil na pomoc v boji proti RPF, nakonec však tuto možnost zavrhla. Vojenskou pomoc prozatímní vládě nicméně přesto poskytla – vojáci, vyslaní evakuovat francouzské občany, přiletěli 8. dubna (operace Amaryllis) vybaveni řízenými střelami, o jejichž osudu se můžeme jen dohadovat a skupina 35 mužů (z nichž byl minimálně jeden expertem zpravodajských služeb), kteří ve Rwandě zůstali i poté, co byli všichni cizinci evakuováni a ambasáda ukončila činnost, aby sledovali situaci, navrhovali řešení a řídili „air support operations“, byla také velmi pravděpodobně určena rwandské armádě¹³⁷.

Mimo výše zmíněné řízené střely a skupinu expertů, jež zpochybňují čistě humanitární charakter operace, je příznačné, že kromě francouzských občanů byli evakuováni i Rwandané, z nichž většina byla příslušníky tzv. klanu Akazu, tedy vlivného kruhu blízkého prezidentu Habyarimanovi, v čele s jeho ženou. K evakuaci ohrožených rwandských občanů, kteří byli s Francií také svázáni, např. zaměstnáním pro francouzské úřady, však nedošlo¹³⁸.

¹³⁵ Viz De Heusch, Luc: Rwanda: Responsibilities for a Genocide. *Anthropology Today*. 1995, Vol. 11, No. 4, p. 6. RPF, kromě toho, že ohrožovala režim hýčkaného Habyarimany, byla francouzským zájmům nepohodlná i proto, že podle Mitterandova názoru hnutí pravděpodobně podporované ugandskou vládou představovalo nástroj anglosaské imperiální politiky v regionu.

¹³⁶ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Warnings. Příliv dodávek zbraní do země omezilo embargo schválené Radou bezpečnosti 17. května 1994. Více o zásobování Rwandy zbraněmi v průběhu genocidy viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide.

¹³⁷ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Warnings.

¹³⁸ Viz http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm.

V oblasti dodávek zbraní je prokázáno, že během května a června dodala francouzská vláda nebo společnosti s její licenci nejméně pětkrát vybavení pro rwandské ozbrojené síly přes sousední Zair¹³⁹.

Na poli mezinárodního společenství byla francouzská podpora také velmi významná. V diplomatické sféře se její rétorika velmi podobala té, kterou používala prozatímní vláda. Francouzští představitelé tvrdili, že porušování lidských práv, k němuž dochází, je reakcí na postup RPF, vyzývali vládu k získání kontroly nad vraždícími skupinami, a v případě, že připustili jistou odpovědnost vlády, snažili se ji minimalizovat tím, že vraždění popisovali jako oboustrannou a v podstatě neřešitelnou kmenovou válku. Francouzský ministr zahraničí Alain Juppé byl sice jedním z prvních významných státníků, který v souvislosti s událostmi ve Rwandě 16. května použil termínu genocida, ale už o měsíc později mluvil o „genocidách“, což naznačovalo, že na zločinu mají obě strany stejný podíl¹⁴⁰.

Problémem také zůstávalo, že Mitterand spolu s některými vojenskými důstojníky a politiky zastával názor, který uznával etnickou většinu automaticky i jako většinu demokratickou. Považoval sice Habyarimanovy nástupce za „bandu zabijáků¹⁴¹“, požadoval jejich potrestání, protože byli nejen vinni genocidou, ale také zradili jeho důvěru, nicméně setrvání Hutů u moci a jejich dominanci v politickém životě země považoval za demokratické a normální. Paříž si musela být vědoma, jaký signál svým postojem do světa (a především do Rwandy) vysílá, když považuje za legitimní vládu, zodpovědnou za probíhající genocidu. Tvrdila však, že jejím cílem je dosáhnout příměří, což by bez kontaktu se všemi stranami konfliktu bylo nemožné¹⁴².

Devět týdnů po začátku genocidy Francie oznámila úmysl vyslat do Rwandy své jednotky za účelem humanitární akce, tedy ukončení masakrů a záchranu Tutsiů, kteří přežili, z rukou zabijáků, které francouzští odborníci sami vycvičili, to vše v situaci, kdy se už měsíc nedařilo sehnat dostatek

¹³⁹ Viz http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm.

¹⁴⁰ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide*.

¹⁴¹ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide*, „a bunch of killers“, překlad autorky.

¹⁴² Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide*. Podle Des Forges byla Francie spolu s Egyptem jedinou zemí, která po více než dvou týdnech masakrů přijala zástupce rwandské prozatímní vlády. Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. International Responsibility*.

vojáků a vybavení pro UNAMIR II. Proti této iniciativě se stavěla nejen RPF, ale i gen. Dallaire a Butrus-Ghálí¹⁴³. Akce pod názvem Operace Turquoise byla nicméně schválena Radou bezpečnosti 22. června a jen několik hodin po hlasování byl kontingent 2 300 mužů¹⁴⁴ připraven k odletu. Přes deklarovanou multilateralitu (předpokládala se účast Španělska, Ghany, Belgie, Itálie a Senegalu), se mimo francouzské síly nakonec účastnil jen Senegal, který přispěl 32 muži, navíc vyzbrojenými Francií. Image operace poněkud kazilo i vybavení, které se s humanitárními ambicemi příliš neslučovalo¹⁴⁵.

Druhým, poněkud diskrétnějším cílem operace byla podpora prozatímní vlády a snaha zabránit vítězství RPF. Její postup byl však nezadržitelný, takže se iniciativa Francouzů nakonec omezila na zajištění bezpečného přesunu prozatímní vlády a Hutuských extremistů do sousedního Zairu. Když byli francouzští představitelé dotazováni na důvody svého jednání, odpověděli, že Francie považovala tuto vládu za legitimní, nebyla s ní ve válce a proto neměla důvod jí odepřít pomoc¹⁴⁶.

Díky bezpečné humanitární zóně, kterou operace vytvořila, bylo zachráněno 15-17 000 Tutsiů¹⁴⁷. Celá akce měla ovšem i své stinné stránky. Francouzští vojáci např. nechali po celou dobu své přítomnosti ve funkcích úředníky, kteří měli na masakrech značný podíl. Odmítali také zatknout a zadržet strůjce genocidy v humanitární zóně s vysvětlením, že jejich mandát to nedovoluje, protože by tím byla porušena francouzská neutralita, která je nejlepší zárukou úspěchu celé operace. Skupiny extremistů, jimž Francie pomohla uprchnout, dnes představují nejen hrozbu nové rwandské vládě, ale zdroj nestability v celém regionu. Jednotky také nejevily zájem umlčet rádio RTML až do doby, kdy začalo vysílat informace zaměřené proti nim¹⁴⁸.

¹⁴³ Podrobněji viz http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm.

¹⁴⁴ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide. Z tohoto počtu bylo nejméně 300 mužů příslušníky elitních jednotek francouzské armády.

¹⁴⁵ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide.

¹⁴⁶ Viz http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm.

¹⁴⁷ Viz Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story. Acknowledging Genocide.

¹⁴⁸ Viz http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm.

2.6 Postoj USA

Přesto, že pro Spojené státy nepředstavovala Rwanda strategickou prioritu, jako světová velmoc a stálý člen rady bezpečnosti bylo USA v pozici, kdy od něj mezinárodní společenství očekávalo akci. Bohužel pro Rwandu, domácí politická situace po nedávném debaklu v Somálsku nebyla příznivá dalšímu angažmá v jednom z nespočetných konfliktů černé Afriky.

Od počátku 90. let se Američané nicméně snažili ve Rwandě působit směrem k demokratizaci společnosti, ve spolupráci s ambasádou realizovali projekty, podporující reformy právního systému, decentralizaci, vytváření občanské společnosti a zlepšování funkce médií. Snažili se také poměrně aktivně, prostřednictvím apelů na vládu, prezidenta i RPF, pomoci překonat rozdílná stanoviska stran a dosáhnout pokroku v realizaci Arušských dohod¹⁴⁹. Na zhoršující se situaci v zemi byli ochotni reagovat, ale pouze na úrovni diplomatické aktivity, investovat peníze, rozšířit mandát UNAMIRu ani podniknout jakákoli opatření, která by znamenala větší výdaje však nechtěli¹⁵⁰.

Už od začátku masakrů američtí diplomaté, tisk, ale i významné nevládní organizace a Defense Intelligence Agency ve svých zprávách uváděli, že násilí je organizované a zaměřené převážně proti Tutsiům. Nejvyšší místa však tyto informace nechávala bez povšimnutí, mnohdy je také zlehčovala jako přehnané a neopodstatněné¹⁵¹. Situaci v zemi nahlíželi optikou do velké míry ovlivněnou Somálskem. Rwandu popisovali jako další zhroucený stát (failed state), kde by bylo třeba rozsáhlé a velmi nákladné intervence, navíc s nejistým výsledkem. Na základě nedostatečné informovanosti a šablonovitého vidění afrických konfliktů také zdůrazňovali kmenový základ násilí, které podle nich mělo kořeny hluboko v minulosti a bylo pravděpodobně neřešitelné¹⁵².

Samozřejmě, že v administrativě byli i lidé dostatečně informovaní, kteří věděli, že to, co se ve Rwandě odehrává, je genocida. Jejich nadřazení však neměli zájem překračovat své krátkozraké závěry. Rwanda byla malá,

¹⁴⁹ Viz Leader, Joyce E.: *The Rwanda Crisis: The Genesis of a Genocide*.

¹⁵⁰ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Warnings*.

¹⁵¹ Viz Stanton, Gregory H.: *Could the Rwandan Genocide Have Been Prevented?*

¹⁵² Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Ignoring genocide*.

vzdálená, chudá a nedůležitá pro americké národní zájmy. Tutsiové neměli v Kongresu vlivnou lobby a americká veřejnost nevolala po rozhodné akci, což byl také významný faktor, vzhledem k tomu, že pozornost politických představitelů byla v té době upřena na domácí scénu¹⁵³.

Až do června se tedy administrativa bránila užití termínu genocida, ačkoli přinejmenším od konce dubna bylo jasné a potvrzené i z kvalifikovaných míst, že o nic jiného se ve Rwandě nejedná. Toto odmítání bylo pro Spojené státy příznačné i na půdě OSN. Zábrany nazvat krizi pravým jménem pramenily hlavně z důsledku, které s sebou toto označení neslo – povinnosti jednat. Namísto „genocida“ se tedy používal výhodnější termín „občanská válka“. Do občanské války, jak se Spojené státy přesvědčily v Somálsku, není radno zasahovat. Dalším z faktorů, které přispěly k nečinnosti byl i dojem, že po prvotním výbuchu vlna násilí opadla a také silně podhodnocené odhady počtu obětí¹⁵⁴.

Případný zásah by byl také komplikován prezidentským rozhodnutím PDD 25 (Presidential Decision Directive), které na základě somálské zkušenosti upravovalo podmínky, za nichž jsou operace na udržení míru možné. Taková operace se musela dotýkat amerických národních zájmů, mít pevně stanovený rozpočet, jasné cíle a datum ukončení a splňovat další kritéria. Rozhodnutí bylo přijato sice až v květnu (tehdy bylo poprvé použito v diskusích o vyslání mise UNAMIR II), nicméně směr americké politiky určovalo daleko dříve¹⁵⁵.

Na zasedání Rady bezpečnosti 15. dubna americká delegace oznámila, že je pro stažení celé mise UNAMIR, později se však rozhodla podporovat ponechání alespoň malé skupiny modrých přileb v zemi. Postoj Spojených států komplikoval i přijetí rezoluce o vzniku UNAMIR II – obávaly se, že při operaci spadající pod hlavu VII, tedy bez souhlasu vlády příslušné země, může snadno dojít k podobnému střetu jako v Somálsku. Byly sice ochotny podílet se na nákladech akce až jednou třetinou, možnost ztrát na životech však snižovala šanci, že by rozhodnutí prošlo Kongresem¹⁵⁶.

¹⁵³ Viz Des Forges, Alison: *Leave None to Tell the Story. Ignoring genocide.*

¹⁵⁴ Viz Stanton, Gregory H.: *Could the Rwandan Genocide Have Been Prevented?*

¹⁵⁵ Viz Stanton, Gregory H.: *Could the Rwandan Genocide Have Been Prevented?*

¹⁵⁶ Viz Kovanda, Karel: *Česká republika v Radě bezpečnosti OSN. Genocida ve Rwandě, 1994. Mezinárodní vztahy. 2004, Roč. 39, č. 3, str. 59.*

Spojené státy také zvažovaly možnost umlčení rádia RTLM. Nakonec se však rozhodly dát přednost svobodě slova a rádiového vysílání, mimo jiné i proto, že rušení rádia by bylo nákladné (při zásahu ze vzduchu) a složité - při rušení ze země hrozilo nebezpečí, že vojáci budou zataženi do probíhajícího konfliktu. Navíc američtí právníci dospěli k závěru, že by takováto akce byla porušením mezinárodního práva¹⁵⁷.

V roce 1998 se při návštěvě Rwandy prezident Clinton za své chování v době genocidy formálně omluvil, ačkoli trval na tom, že jeho netečnost ke krizi pramenila z nedostatku informací. Různé zdroje však dokazují opak¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Viz Metzl, Jamie F.: Rwandan Genocide and the International Law of Radio Jamming. *The American Journal of International Law*. 1997, Vol. 91, No. 4, p. 635. Poslední z uvedených důvodů byl veřejně prezentován jako nejdůležitější, v interním rozhodování byl však jeho význam druhořadý. Tamtéž.

¹⁵⁸ Viz OAU Report Regarding Rwandan Genocide. *The American Journal of International Law*. 2000, Vol. 94, No. 4, p. 693-4.

3. Srovnání

V této kapitole se budu snažit postavit vedle sebe charakter obou výše popsaných krizí, reakci mezinárodního společenství a vybraných „západních“ zemí, které byly na událostech zainteresovány. Při analýze povahy krizí budu vycházet z komparace vlivu koloniální éry, strukturálních charakteristik zemí, míry demokratičnosti v jejich historii a role přechodu od nedemokratického režimu při vzniku krize. V následující části krátce rozeberu odpověď světa na popsané události – signály, na základě kterých začalo společenství jednat a hodnocení jeho angažmá. V posledním oddíle budou srovnány akce vybraných zemí, které byly v Somálsku a Rwandě zapojeny, přičemž důraz bude kladen na odlišnosti v jednání bývalých koloniálních mocností a zemí, jenž by bylo možno označit jako „vnější mocnosti“, tedy ty, které se nepodílely na kolonizaci, ale měly v uvedených státech své zájmy.

3.1 Charakter krizí

V období koloniální správy existovaly mezi oběma zeměmi poměrně značné rozdíly. Rwanda byla v první řadě spravována pouze jednou mocností, Belgií, zatímco Somálsko se dělilo na dvě části¹⁵⁹, které byly administrovány odlišným způsobem a měly odlišnou úroveň ekonomického i sociálního rozvoje - Britské Somálsko tak bylo méně rozvinuté, ale zachovalo si více společenských struktur a tradic z před-koloniálního období, což může být i příčinou jeho odlišného vývoje od počátku 90. let. V italské části Somálska, které jediné bylo pod přímou správou metropole, také jako v jediné z držav probíhal proti kolonizaci tuhý boj. Fakt, který obě země spojoval, byla mírová cesta k dosažení nezávislosti. Podobný byl i jejich osud po jejím získání – země se (v Somálsku po krátkém období demokratického vývoje) brzy proměnily v nedemokratické systémy, jejichž

¹⁵⁹ Francouzské Somálsko nechávám stranou z důvodů vysvětlených již v úvodu – od konce druhé světové války se jeho vývoj ubíral směrem odlišným od ostatních dvou.

vládcí poskytovali podporu určitým segmentům společnosti, zatímco jiné byly perzekvovány.

Struktura složení obyvatelstva byla v obou zemích také různorodá. Ve Rwandě ji tvořily dvě hlavní etnicko-sociální skupiny¹⁶⁰, z nichž Belgie nejdříve podporovala Tutsie, považované za místní elitu. V 50. letech se však její politika zcela změnila, mimo jiné i proto, že prvořadým zájmem Tutsiů se stalo co nejrychlejší dosažení nezávislosti. Rozdíly mezi skupinami byly od 60. let dále posilovány, staly se dokonce základem celého uspořádání země, které bylo také jednou z příčin pozdější genocidy.

Somálská politika byla v tomto ohledu odlišná. Obyvatelé se dělí na pět hlavních klanů a velký počet sub-klanových skupin¹⁶¹, které měly v koloniálním období ve vztahu k metropoli rovnocenné postavení. Siad Barre se snažil vyjadřování klanové příslušnosti potlačit, což se mu nicméně nedařilo. Jedním z důvodů byl i fakt, že právě klanovou příslušnost využíval jako kritérium v přístupu do významných veřejných funkcí. Koncentrace moci, jaké jeho skupina dosáhla, byla předtím nevídaná¹⁶², proto se po jeho svržení rozpoutaly boje – všichni chtěli stejnou moc jako měl on.

Země od sebe odlišuje i geografické rozložení skupin, kdy Hutuové s Tutsii žijí promíseně na celém území Rwandy, zatímco v Somálsku jsou jednotlivé regiony ovládány klany, které v nich dominují. Toto uspořádání mimo jiné umožnilo secesionismus 90. let. Společným prvkem v této oblasti je skutečnost, že v době před příchodem kolonialismu mezi jednotlivými složkami společnosti nebyly vážnější problémy, jejich tradiční způsob organizace společnosti jim umožňoval mírové soužití.

Na obě země měl různý vliv i odchod diktátora, který byl nicméně v obou případech faktorem, který stál na počátku krizového vývoje. Habyarimanova náhlá smrt byla využita jako záminka k rozpoutání dlouho připravované genocidy, jeho dlouholetá politika diskriminace Tutsiů tedy

¹⁶⁰ Třetí z nich, Twa, pro její malý podíl na celkovém počtu obyvatel a minimální vliv na následné události nechávám stranou.

¹⁶¹ Viz <http://www.answers.com/topic/history-of-somalia?method=22>.

¹⁶² Somálci měli tradičně kolektivní rozhodování, které se odvíjelo od konsensu všech významných skupin ve společnosti a názorů rady starších, viz Viz Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. Third World Quarterly 1999, Vol. 20, No. 1, p. 22.

zůstala beze změn, dokonce na sebe vzala extrémně intenzivní formu vyhlazování jeho oponentů a „nepřátel“. Státní struktury zůstaly zachovány, dokonce byly využity pro organizaci genocidy. Siad Barre byl naopak vyhnán ze země cíleným úsilím opozice a v nastalém mocenském vakuu nebyla žádná ze skupin schopna ovládnout celou zemi. Západní model státu, který nebyl schopen reagovat na nastalou situaci, přestal fungovat a návrat k tradičnímu způsobu správy se nekonal. Nastala situace, popisovaná často jako chaos a bezvládní. Tyto termíny však nejsou zcela adekvátní, jednalo se spíše o nahrazení státu sub-státními aktéry, tedy skupinami, které kontrolovaly části území a bojovaly mezi sebou.

Krise samotná se v obou zemích lišila tím, do jaké míry byla zamýšlená. Genocida byla nepochybně plánovaným aktem, diskriminace Tutsiů byla dlouhodobým jevem a od počátku 60. let se sporadicky vyskytovaly jejich masakry, samozřejmě v menším měřítku. Válka klanů byla také do jisté míry úmyslná, s dlouhodobějšími přípravami (např. pokus o puč v roce 1978, nárůst opozičních hnutí v 80. letech), jejím cílem bylo svržení nenáviděného diktátora. V jistém okamžiku se jednotlivé skupiny obrátily proti sobě navzájem, vyvolat hladomor a nekonečné boje však nebylo jejich úmyslem.

3.2 Reakce mezinárodního společenství

Pro obě země byl také společný fakt, že popsané události měly v podstatě dvě roviny, které spolu souvisely a navzájem se ovlivňovaly. Jedna z nich byla podstatou krize (genocida, respektive boj klanů o moc), druhá byla jakýmsi doprovodným jevem, symptomem, který byl ovšem na první pohled viditelnější (válka s RPF, hladomor) a byl v jistém smyslu reakcí na prvotní příčinu nebo jejím důsledkem. Ve Rwandě převážně tutsijská RPF porušila příměří a obnovila vojenský konflikt, aby učinila přítrž masakrům tím, že porazí vládu, jenž za ně byla zodpovědná. Nedostatek potravin v Somálsku byl pak výsledkem stavu, v němž neustálé boje, které znemožňovaly obdělávat zemědělskou půdu, doprovázelo katastrofální sucho. Tyto „druhotné příznaky“ byly spouštěcím mechanismem reakce mezinárodního společenství.

Ve Rwandě se OSN dlouhou dobu snažila uzavřít příměří mezi RPF a prozatímní vládou a celá její aktivita byla trestuhodně pomalá. Reakce byla poznamenána i tím, že země, které disponovaly dostatkem informací o situaci v zemi neměly zájem, aby se situací zabývala Rada bezpečnosti. Ta také nedostávala relevantní informace ze strany Sekretariátu¹⁶³. Působení UNAMIRu je obtížné hodnotit, neboť byl jakýmsi reziduem, které bylo do země vysláno za zcela jiným cílem, než jakému nakonec muselo čelit. Skutečným výsledkem reakce OSN byl teprve UNAMIR II, jenž se na místo určení dostal až v době, kdy genocida skončila. Z tohoto pohledu byla odpověď mezinárodního společenství fiaskem – svět Rwandu ponechal jejímu osudu.

V somálském případě byla situace snazší, protože USA nabídly dostatek zdrojů k zásahu proti hladomoru, což vyplnilo časovou mezeru, která OSN umožnila zmobilizovat ostatní členské státy. Mise je sice považována za úspěšnou v humanitárním ohledu, nicméně v hlavním úkolu, tedy zprostředkování politického řešení konfliktu, neuspěla. Po stažení jednotek nezůstal v zemi žádný viditelný výsledek jejího působení.

3.3 Odpověď vybraných států

V Somálsku se ukázalo, že bývalé koloniální mocnosti nebyly vždy schopny účinné akce – Velká Británie sice přispěla do sil UNITAF pod americkým velením, nicméně v misi UNOSOM II se již neangažovala¹⁶⁴. Itálie byla v tomto směru úspěšnější, její kontingent patřil v UNOSOM II k nejpočetnějším, snažila se také zabránit Američanům v pronásledování gen. Aidida, které považovala za recept na katastrofu. Stavěla se však při tom na generálovu stranu, její zásah nebyl veden z neutrální pozice. Americké jednotky mají sice zásluhy na relativně rychlém provedení akce¹⁶⁵, která nemířila k vyřešení podstaty kritické situace a jejíž motivy jsou sporné. Podle některých názorů byla akce motivována snahou G. Bushe

¹⁶³ Viz UNO: Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda, např. p. 36.

¹⁶⁴ Viz http://www.gmu.edu/departments/t-po/peace/unosom_ii.html,
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>.

¹⁶⁵ Poté, co padlo rozhodnutí zasáhnout, bylo realizováno rychle. Stav v zemi byl však kritický už devět měsíců, viz kapitola o americkém angažmá.

získat na svou stranu voliče v nadcházející prezidentské kampani, jiné zdůrazňují zájmy amerických ropných společností v zemi. Přístup Američanů v oblasti urovnání konfliktu nepřinesl žádné výsledky, mimo jiné i proto, že veřejné vyhlášení války gen. Aididovi z amerických jednotek (potažmo všech modrých přileb) udělalo jen další z ozbrojených skupin v zemi.

Ve Rwandě se Belgie angažovala hlavně diplomaticky. Na poli OSN se snažila o maximální využití již rozmístěných jednotek a další posílení UNAMIRu. Tento postoj se však změnil poté, co bylo brutálně zabito deset belgických příslušníků mise. Belgie stáhla svůj kontingent, čímž UNAMIR výrazně oslabil, ačkoli tlak ze strany veřejnosti nebyl nijak velký.

Francie zasáhla do vývoje událostí mnohem razantněji, a to na straně strůjců genocidy. Reagovala, ale na základě specifických motivů a k dosažení cílů, které byly velmi rozporuplné. Prozatímní vládě poskytovala podporu, a to nejen diplomatickou, ale i vojenskou, která pramenila z dlouhodobého spojení. V době, kdy se nedařilo sehnat dostatek jednotek pro novou misi UNAMIR II, vyslala do země své vojáky, aby zřídili humanitární zónu a usnadnili útěk těch, kteří byli za krveprolití zodpovědní. Francouzská politika byla v tomto směru vedena zájmem, aby se k moci nedostali anglicky mluvící představitelé RPF, což by znamenalo oslabení frankofonního bloku v Africe.

Role Spojených států v případě Rwandy byla ovlivněna jejich nedávnou intervencí v Somálsku. Jejich pozice by se dala charakterizovat jako směs lhostejnosti a špatné informovanosti, kdy druhá představovala záminku pro první. Rwandu považovali za zhroucený stát zmítaný v kmenových konfliktech, stojící mimo oblast amerických zájmů.

Všechny uvedené státy pak spojuje jejich neochota nazvat situaci ve Rwandě genocidou a fakt, že nezasáhly proti jejím strůjcům.

Pro komparaci, jak na krizi v obou zemích reagovaly zmíněné státy, jsem vybrala tři faktory, které jsou u všech zainteresovaných srovnatelné – vůli státu zasáhnout (nejen vojensky), motiv jeho zásahu (koloniální minulost, strategické zájmy v oblasti nebo důvody vyplývající z vnitřního politického vývoje) a jeho úspěšnost při řešení krize.

Itálie byla ke svému rozhodnutí zasáhnout vysláním jednotek do mise OSN motivována jak vazbami z dob koloniální vlády, tak i specifickým faktorem, kterým byla podpora Alí Mahdího po svržení Siada Barreho, k němuž měla také velmi blízké vazby. Británie zůstala i přes vazby z minulosti pasivní. Naopak Belgie se na jejich základě rozhodla angažovat. Aktivita Francie se odvíjela od strategických zájmů, které bránila. Rozhodnutí Spojených států, ač v jednom případě byl jeho výsledkem zásah a ve druhém ne, bylo v obou z nich vedeno pravděpodobně převážně domácí politickou situací. Akce všech zúčastněných států byly z hlediska účinnosti neúspěšné.

Pokud bychom se tedy na základě předchozích závěrů pokusili o zobecnění, hypotéza, že země, jejichž pojátkem je koloniální minulost, budou k zásahu motivovány více než ostatní, se ukázala mylná. Nezasáhly ani výrazněji, ani účinněji než ostatní, právě naopak. Motivy tzv. „vnějších mocností“, tedy Francie a Spojených států, v tomto případě zobecnit nelze, neboť byly v popsanych situacích odlišné.

Závěr

Na začátku roku 1991, kdy byl ze Somálska nucen uprchnout diktátor Siad Barre, se v zemi rozpoutal boj o moc mezi klany, který byl, společně se suchem, jenž zemi postihlo na přelomu let 1991 a 1992, příčinou neúrody a následného hladomoru, při němž denně umíraly stovky lidí. Teprve ten k Somálsku obrátil pozornost světa. Boj mezi znesvářenými frakcemi téměř znemožňoval distribuci humanitárních dodávek, proto se Spojené státy chopily iniciativy a zorganizovaly letecký most, jenž zemi zásoboval. Brzy se však ukázalo, že tento způsob pomoci je nedostatečný a Spojené státy pod hlavičkou OSN zahájily misi, která zajišťovala bezpečné prostředí pro pozemní transporty. Poté, co bylo velení předáno Spojeným národům však došlo ke změně mandátu. Novým úkolem bylo odzbrojení milicí a asistence při obnově státních struktur, což na somálské straně vyvolalo značnou nelibost – mise v jejich očích ztratila nestrannost a byla vtažena do konfliktu.

Od poloviny roku 1993 vyhlásily americké jednotky v misi otevřeně boj proti gen. Aididovi, což byla politika, která nemohla přinést nic dobrého. Italové prosazovali vyjednávání a zastavení Aididova pronásledování, ale marně. Po smrti 18 amerických vojáků se USA rozhodly pro stažení ze země, kterému však předcházelo období intenzivních snah o urovnání konfliktu. Ty se ukázaly jako neúspěšné, mimo jiné proto, že se neobracely k legitimním autoritám a byly pojaty v „západním stylu“, který v zemi při vyjednávání míru neměl tradici. Po odchodu amerických a posléze i mezinárodních jednotek tak v této oblasti nebyl patrný žádný posun.

V roce 1994 o něco jižněji, ve Rwandě, propukla také vlna násilí, která však byla v mnoha ohledech odlišná. Po delším období příprav se tam v době od dubna do poloviny července odehrála genocida namířená proti menšinové skupině Tutsiů. Vyhlazování bylo vysoce organizované a efektivní, doplněné promyšlenou propagandou, určenou pro okolní svět. V zemi sice byly přítomny jednotky OSN, byly však málo početné a špatně vybavené, takže do běhu událostí nemohly výrazněji zasáhnout. Schválení

nové operace a shromáždění dostatku zdrojů zabralo tolik času, že než se jednotky dostaly na místo určení, genocida skončila.

Svět tedy zklamal. Spojené státy po neúspěchu v Somálsku nechtěly zasáhnout, Belgie po masakru svých deseti vojáků stáhla z mise všechny jednotky, čímž téměř znemožnila její fungování a prosazovala ukončení jejího působení. Jediná Francie aktivně zasáhla, na straně vlády, která byla za vraždění zodpovědná – existují důkazy o dodávkách zbraní, diplomatické podpoře a v neposlední řadě je tu operace Turquoise, jenž na konci června usnadnila odchod strůjců genocidy ze země. Všechny uvedené země si byly vědomy, že pro události ve Rwandě je adekvátní užití termínu genocida, ale kvůli obavám z důsledků jeho použití se mu vyhýbaly. V Radě bezpečnosti také po celou dobu krize zasedala delegace, která reprezentovala vládu, která celé krveprolití řídila.

Ačkoli se od sebe obě krize v mnohém liší, je možné vyzorovat určité společné znaky. Poté, co země pokojně získaly nezávislost, se v zemi ustavil nedemokratický režim, který poskytoval podporu určitým segmentům společnosti, zatímco jiné znevýhodňoval. Odstranění diktátora bylo v obou případech momentem, který krizi odstartoval - jednotlivé složky společnosti se obrátily proti sobě. Společným prvkem byla také existence dvou rovin krize, z nichž jedna tvořila její podstatu (boj klanů o moc, genocida) a druhá byla jakýmsi doprovodným symptomem (hladomor, válka s RPF), na nějž však reagovalo mezinárodní společenství. Kromě tradiční pomalosti zásahu tak byl neúspěch misí způsoben i orientací na nesprávný cíl.

Ukázalo se tedy, že hypotéza vytyčená v úvodu je mylná. Koloniální země nebyly více motivovány k zákroku, právě naopak, aktivněji se chovaly státy, které se zeměmi vazby z dob kolonialismu neměly. Jejich motivy však v tomto případě zobecnit nelze.

Summary

The work deals with two well-known crises of 90s, in Somalia and Rwanda, and it is focused on the role of the western actors that had some impact on the development of these states. It tries to compare the nature of these crises and to verify whether western states that had been involved in the roles of former colonial powers tended to intervene more than the others or were more successful as regards the intervention.

It examines the history of both states first, especially the factors that were important for the crisis, i. e. structure of people, the way they gained independence, importance during the Cold War etc. Second, there is a description of the crisis and its causes, which is followed by the reaction of the international community. Roles of the states that were involved in the past are analysed in the next part – in Somalia, it is the action of the U.S. and Italy, in Rwanda, it is Belgium, France and U.S. as well. The last chapter is a comparison of the crises and western states' behavior.

In both cases, the actions of the international community is regarded as a failure, because of its slowness and incapability to resolve the crises caused by its misfire - the intervention was focused on visible symptoms of the crisis, not on the real problem. Former colonial powers were neither more eager in their responses, nor more successful. States whose motivation was different from colonial ties turned out to be more active.

Seznam literatury:

A: neperiodická

- Bell-Fialkoff, Andrew: Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster. Praha, Práh 2003, 327 s.
- Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story;
www.hrw.org/reports/1999/rwanda/ (Human Rights Watch)

B: periodická

- Ahmed, Ismail – Green, Reginald H.: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction. *Third World Quarterly* 1999, Vol. 20, No. 1, p. 113-127.
- Bariagaber, Assefaw: The United Nations and Somalia. An Examination of a Collective Clientelist Relationship. *Journal of Asian and African Studies*. 1996, Vol. 31, Iss. 3-4, p. 162-178.
- Clark, Jeffrey: Debacle in Somalia. *Foreign Affairs*. 1992, Vol. 72, Iss. 1, p. 109-124.
- Cowell, Alan: Italy Backs Off Threat to Quit Somalia. *New York Times* (Late Edition East Coast). July 17 1993, p. 1.3.
- De Heusch, Luc: Rwanda: Responsibilities for a Genocide. *Anthropology Today*. 1995, Vol. 11, No. 4, p. 3-7.
- Gilkes, Patrick: From Peace-Keeping to Peace Enforcement. The Somalia Precedent. *Despots and Democrats Political Change in Arabia. Middle East Report*. 1993, No. 185, p. 21-24.
- Hlaváček, Jiří: Burundi a Rwanda – oběti mnohasetletého nerovnoprávného soužití Hutů a Tutsiů. *Mezinárodní vztahy*. 1997, Roč. 32, č. 2, str. 63-69.
- Chamberlain, Elizabeth: Operation Restored Truth. *Humanist*. 1994, Vol. 54, Iss. 4, p. 27-29.

- Humanitarian Crisis in Somalia. U.S. Department of State Dispatch, 1992, Vol. 3, Issue 50, p. 877-885.
- Kennedy, Frances: In Somalia, Machiavelli Vs. Rambo. New York Times (Late Edition East Coast). July 22 1993, p. A.23.
- Kovanda, Karel: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN. Genocida ve Rwandě, 1994. Mezinárodní vztahy. 2004, Roč. 39, č. 3, str. 45-65.
- Lewis, I. M.: Misunderstanding the Somali Crisis. Anthropology Today. 1993, Vol. 9, No. 4, p. 1-3.
- Metzl, Jamie F.: Rwandan Genocide and the International Law of Radio Jamming. The American Journal of International Law. 1997, Vol. 91, No. 4, p. 628-651.
- Moreno, Rafael – Vega, Juan Jose: Lessons from Somalia. Peacekeeping and International Relations. 1994, Vol. 23, Iss. 3, p. 11-13.
- OAU Report Regarding Rwandan Genocide. The American Journal of International Law. 2000, Vol. 94, No. 4, p. 692-695.
- Raděj, Tomáš: Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika. 2004, Roč. 28, č. 5, str. 8-10.
- Stevenson, Jonathan: Hope restored in Somalia? Foreign Policy. 1993, Issue 91, p. 138-155.

C: dokumenty

- Commission d'enquête parlementaire concernant les événements du Rwanda.1-611/7, 6 Décembre 1997 Bruxelles,
<http://www.senate.be/www/webdriver?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=1&NR=611&VOLGNR=7&LANG=fr>
- UNO: Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda. S/1999/1257, 16 December 1999, New York,
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/395/47/IMG/N9939547.pdf?OpenElement>

D: internet

- Carpenter, Ted G.: Setting a dangerous precedent in Somalia;
<http://www.cato.org/pubs/fpbriefs/fpb-020.html>
- Cohen, Herman J.: Somalia and the US long and troubled history;
http://www.raceandhistory.com/cgi-bin/forum/webbbs_config.pl/noframes/read/115. (Self Empowerment Learning Fraternity)
- Leader, Joyce E.: The Rwanda Crisis: The Genesis of a Genocide;
<http://www.fundforpeace.org/media/speeches/leader01.php> (Fund for Peace)
- Lynn, Thomas – Spataro, Steve: Peace-keeping and Policing in Somalia;
<http://www.ndu.edu/inss/books/Books%20%201998/Policing%20the%20New%20World%20Disorder%20-%20May%2098/chapter6.html> (National Defense University)
- Prunier, Gérard: Surviving without the UN: Somaliland, a forgotten country; <http://www.hartford-hwp.com/archives/33/114.html> (Hartford Web Publishing)
- Stanton, Gregory H.: Could the Rwandan Genocide Have Been Prevented?;
<http://www.genocidewatch.org/COULD%20THE%20RWANDAN%20GENOCIDE%20HAVE%20BEEN%20PREVENTED.htm> (Genocide Watch)
- Rapport de l'OUA sur le génocide au Rwanda,
http://cec.rwanda2.free.fr/doc/Rapport_OUA/Rwanda-f/FR-15-CH.htm (La Commission d'Enquête Citoyenne pour la vérité sur l'implication française dans le génocide)
- <http://www.answers.com/topic/history-of-somalia?method=22>
- <http://www.encyclopedia.com/html/R/Rwanda.asp>
- http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Somalia
- http://www.gmu.edu/departments/t-po/peace/unosom_ii.html (George Mason University)
- <http://www.gov.rw/government/history.html> (oficiální web rwandské vlády)
- <http://www.hartford-hwp.com/archives/33/110.html> (Hartford)

Web Publishing)

- <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>
- <http://www.hrw.org/reports/1994/WR94/Africa-08.htm#TopOfPage> (Human Rights Watch)
- <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/sotoc.html> (Library of Congress)
- <http://www.rwandagateway.org/article.php3> (Rwanda Development Gateway)
- http://www.un.org/sc/searchres_sc_members_english.asp?sc_members=64 (OSN)

**Universita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií**

**Role bývalých koloniálních mocností při řešení krizí ve Rwandě a
Somálsku v 90. letech
(projekt bakalářské práce)**

**Autor: Alžběta Dunajová
(bety.dunajova@gmail.com)**

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Předpokládaný termín dokončení: LS 2006

Podpis vedoucího práce:

.....

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zabývat dvěma významnými krizemi počátku 90. let, krizí v Somálsku 1992 a Rwandě 1994, s důrazem na postoj západních zemí, které měly výraznější vliv na historický vývoj zmíněných afrických států. Konkrétně se jedná o Spojené státy, Sovětský svaz, Velkou Británii, Francii a Itálii v Somálsku, Belgii, Německo a Francii v případě Rwandy. Tyto dvě krize z počátku 90. let jsem si vybrala, protože jsou si v jistém smyslu podobné – představují prototyp krizí, které (ač způsobeny rozdílnými příčinami) měly za důsledek rozpad státních i společenských struktur, mezinárodní společenství jim věnovalo značnou pozornost a v obou případech byla jeho akce považována za problematickou.

Práce bude členěna do tří hlavních částí, z nichž první bude věnována historii Somálska a Rwandy s důrazem na vliv, který na ně měly zmíněné západní země. V této části se pokusím zaměřit spíše na vybrané dějinné faktory, které probíhaly v obou zemích, než na historii státu jako celek. V koloniálním období to bude způsob kolonizace, výkon koloniální správy a cesta ke vzniku nezávislých států, ve druhé polovině 20. století význam z hlediska soupeření Východu a Západu a v době po skončení studené války faktory vedoucí ke vzniku krizí.

Dále popíšu průběh krizí a v druhém oddíle reakce západních aktérů. Ty budou zahrnovat jak popis a analýzu přímých akcí, tak i nepřímého jednání (na poli OSN), včetně jejich pravděpodobných příčin (např. vliv vnitropolitické situace země apod.).

V třetí části bych toto chování ráda zhodnotila a pokud to bude možné, porovнала akce, abych byla schopna odpovědět na otázku, zda země v minulosti více zainteresované měly větší tendence v postižené zemi zasáhnout, případně zda zasáhly výrazněji či účinněji než ostatní. K tomuto cíli použiji komparativní metodu, přičemž v porovnání podobností a odlišností obou případů bude větší důraz kladen na shodné faktory.

V první a druhé části práce, tedy popisu historie obou afrických států a reakcí západních zemí, budu používat historicko-analytickou metodu, ve třetím oddíle pak komparativní přístup.

Literatura k tomuto tématu je dostupná převážně v angličtině, bylo vydáno množství monografií i odborných článků. Vzhledem k tomu, že se uvedené krize odehrály poměrně nedávno, je dostupných mnoho internetových zdrojů.

Úvod

1. Historický vývoj země a průběh krize

1.1 Somálsko

1.2 Rwanda

- koloniální období, studená válka, období po skončení studené války, faktory vedoucí ke vzniku krize a její průběh

2. Reakce západních zemí na krizi

2.1 v Somálsku

2.2 ve Rwandě

- přímé (reakce jednotlivých států – USA, SSSR, Velká Británie, Francie, Itálie, Německo a Belgie)

- nepřímé (tytéž státy v rámci OSN)

3. Srovnání

Závěr

Seznam literatury:

Literatura základní monografická:

A: neperiodická

Walter, Barbara F. – Snyder, Jack (eds.): Civil Wars, Insecurity, and Intervention. New York, Columbia University 1999, 311 p.

von Hippel, Karin: Democracy by Force: US Military Intervention in the Post-Cold War World. Cambridge, Cambridge University 1999, 224 p.

Hills, Alice: Policing Africa. Internal Security and the Limits of Liberalization.

Boulder, Rienner 2000, 213 p.

Falling States. A Global Responsibility. Hague, Advisory Council on International Affairs 2004, 91 p.

International Peacekeeping: With a New Epilogue on Somalia, Bosnia, and Cambodia. Baltimore, Hopkins University 1994, 229 p.

Pottier, Johan: Re-imagining Rwanda: conflict, survival and disinformation in the late twentieth century. Cambridge, Cambridge University Press 2002, 251 p.

UNO, Dept. of Public Information: The United Nations and Rwanda: 1993-1996. New York, United Nations 1996, 739 p.

Bell-Fialkoff, Andrew: Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster. Praha, Práh 2003, 327 s.

Dallaire, Roméo: Shake hands with the devil. The failure of humanity in Rwanda. Carroll and Graf Publishers, New York 2004, 584 p.

B: periodická

de Waal, Alex: Genocide in Rwanda. *Anthropology Today*, Vol. 10, No. 3.

Kovanda, Karel: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN: genocida v Rwandě. *Mezinárodní vztahy*, Roč. 39, č. 3.

Metzl, Jamie Frederic: Rwandan Genocide and the International Law of Radio Jamming. *The American Journal of International Law*. Vol. 91, No. 4.

Arming Genocide in Rwanda. *Foreign Affairs* Vol. 73, Iss. 5.

Clark, Jeffrey: Debacle in Somalia. *Foreign Affairs* Vol. 72, Iss. 1.

McCoy, Dorcas Eva: American Post-Cold War Images and Foreign Policy Preferences toward "Dependent" States: A Case Study of Somalia. *World Affairs*, Vol. 163, Iss. 1.

Stevenson, Jonathan: Hope restored in Somalia? *Foreign Policy*, 1991, Iss. 91.

Department of State Legal Analysis of 1994 Genocide in Rwanda, in: *Contemporary Practice of the United States Relating to International Law*. *The American Journal of International Law*. Vol. 96, No. 1.

De Heusch, Luc: Rwanda: Responsibilities for a Genocide. *Anthropology Today*, Vol. 11, No. 4.

Moreno, Rafael – Vega, Juan Jose: Lessons from Somalia. *Peacekeeping and International Relations*. Vol. 23, Iss. 3.

Crocker, Chester A.: Lessons on Somalia. *Foreign Affairs*, Vol. 74, No 3.

Mermin, Jonathan: Television news and American intervention in Somalia: The myth of a media-driven foreign policy. *Political Science Quarterly*, Fall 1997, Vol. 112, Iss. 3.

Chamberlain, Elisabeth: Operation Restore Truth. Humanist, July/August 1994, Vol. 54, Iss. 4.

Dulian, Aleksei: Rwandan Genocide. International Affairs. Moscow, August 2004. Vol. 50, Iss. 4.

Luling, Virginia: Come back Somalia? Questioning a collapsed state. Third World Quaterly, June 1997, Vol. 18, Iss. 2.

Des Forges, Alison – Kuperman, Alan J.: Shame: Rationalizing Western Apathy on Rwanda. Foreign Affairs May/June 2000.

Bowden, Mark: African Atrocities and “The Rest of the World“. Policy Review, June/July 2000, Iss. 101.

Stedman, Stephen John: The new interventionists. Foreign Affairs 1992, Vol. 72, Iss. 1.

Touval, Saadia: Why the U. N. fails. Foreign Affairs, Vol. 73, Iss. 5.

Hlaváček, Jiří: Burundi a Rwanda – oběti mnohasetletého nerovnoprávného soužití Hutů a Tutsiů. Mezinárodní vztahy, Roč. 32, č. 2 (1997).

Zahradníková, Jana: Rwanda: etnické konflikty trochu jinak. Mezinárodní politika, Roč. 25, č. 2.

Kropáček, Luboš: Rwanda: Příčiny obtížné volby. Nový Orient, Roč. 50 (1995), č. 3.

Hippel, Karin von: Kolaps státu a budování státu – jiný pohled na Somálsko. Mezinárodní vztahy, Roč. 33, č. 4.

Raděj, Tomáš: Somálsko: občanská válka a kolaps státu. Mezinárodní politika, Roč. 28, č. 5 (2004).

Závěšický, Jan: Somálsko v tranzici. Politologický časopis, Roč. 10, č. 2 (2003).

Internetové zdroje:

<http://hrw.org/english/docs/2004/03/29/rwanda8308.htm>. 24. 10. 2005. (Rwanda: Lessons Learned. Ten years after the genocide.)

<http://www.genocidewatch.org/COULD%20THE%20RWANDAN%20GENOCIDE%20HAVE%20BEEN%20PREVENTED.htm>. 24. 10. 2005. (Could the Rwandan Genocide Have Been Prevented?)

www.hrw.org/reports/1999/rwanda/ - 24k (Des Forges, Alison: Leave None to Tell the Story)

www.hrw.org/reports/1992/somalia/ - 79k (Somalia. No Mercy in Mogadishu.)

<http://www.fundforpeace.org/media/speeches/leader01.php>, 24 10. 2005. (The Rwanda Crisis: The Genesis of a Genocide.)